

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการควบคุมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นงานที่สำคัญยิ่งของประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย การปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปสู่ประเทศแนวใหม่ที่กำลังดำเนินงานอยู่ในขณะนี้ นับเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่ต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเสริมความเข้าใจเรื่องความรู้และความตระหนักของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากปัญหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ จึงพยายามที่จะหาแนวทางและข้อความจริงต่าง ๆ ประกอบการศึกษารึ้นนี้ โดยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

- (1) หลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายไทยในการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- (2) สารระคายเคืองบางประการเกี่ยวกับความรู้และความตระหนัก
- (3) ระเบียบปฏิบัติประจำ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับงานการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- (4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายไทยในการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ชีวิตทุกชีวิตมีความปรารถนาในการดำรงอยู่ด้วยเป้าหมายเดียวกันคือ การกินดี อยู่ดี ในสังคมที่ตนอยู่ และเป้าหมายดังกล่าวนี้ที่ทำให้แต่ละผู้คนต่างแสวงหาได้มาในสิ่งที่ต้องการจึงเกิดการคิดค้นกรรมวิธีการผลิตขึ้น วิวัฒนาการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพอยู่ตลอดเวลา แน่นอนที่สุดที่ว่าผู้ที่มีโอกาสมากกว่าคือ ผู้ที่ได้มาในสิ่งที่สังคมผลิตขึ้นได้มากกว่า และในท่ามกลางความเหลื่อมล้ำของมนุษยชาติที่นับวันจะยิ่งทวีความแตกต่างมากขึ้น การแข่งขันกันในการผลิตเพื่อสนองความต้องการ ก็เป็นตัวการสำคัญทำให้เกิดความเสื่อมโทรมกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการผลิตและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันมีผลกระทบต่อชีวิตไปพร้อม ๆ กัน

ในขณะที่เป้าหมายของการกินคืออยู่ดีก้าวรุดหน้าไปในทางการสร้างสรรค์เทคโนโลยีใหม่ ๆ นั้น ชีวิตของผู้คนต่างต้องประสบกับผลกระทบอันเกิดจากปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ โดยเฉพาะผู้คนที่ยากจนในประเทศเล็ก ๆ ซึ่งมีโอกาสของการดำรงชีวิตในความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีน้อยอยู่แล้วคือ ผู้ที่รับผลกระทบอย่างใกล้ชิดที่สุด

ด้วยเหตุที่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่ค่อย ๆ สะสมตัวเองและแผ่ขยายขอบเขตออกไปอย่างช้า ๆ แต่ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะอย่างไม่รู้ตัว จึงทำให้ปัญหานี้ถูกมองข้ามไป แต่ด้วยสายตาที่กว้างไกลของนักวิชาการหลายสาขาที่มีบทบาทอยู่ ในการพัฒนากลุ่มหนึ่งจาก 10 ประเทศ ได้มองเห็นปัญหานี้ขึ้น จึงได้ร่วมประชุมปรึกษากันเป็น ครั้งแรกที่กรุงโรมในปี พ.ศ.2511 ประเด็นสำคัญของการประชุมก็คือ เรื่องความหายนะที่มนุษย์ กำลังประสบอยู่ทั้งในปัจจุบันและที่จะประสบในอนาคตอันใกล้แก่ปัญหาความยากจนของประชากร ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การขยายตัวเมืองที่ขาดการวางแผน ภาวะเงินเฟ้อ รวมถึง ความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจและการเงินอื่น ๆ เป็นต้น การประชุมครั้งนี้ได้เริ่มก่อให้เกิดความตื่นตัวขึ้นในเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมกับคุณภาพชีวิต จนถึงปี พ.ศ.2515 ก็ได้มีการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของสหประชาชาติที่กรุงสต็อกโฮล์ม เรียกว่า การประชุมสหประชาชาติเรื่อง สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (UN Conference on the Human Environment) ระหว่างวันที่ 5-16 มิถุนายน พ.ศ.2515 โดยมีตัวแทนจาก 113 ประเทศ ประมาณ 1,200 คน เข้าร่วมประชุม มีผู้ สังกศตุการณ์จากรัฐบาลต่าง ๆ อีกประมาณ 300 คน ผู้สังเกตการณ์จากองค์การสหประชาชาติอีก 300 คน นักหนังสือพิมพ์ทั่วโลกอีกประมาณ 1,000 คน นอกจากนั้น ยังมีตัวแทนเยาวชน นักศึกษา และสมาคมต่างๆ ที่ไม่ใช่หน่วยราชการ ซึ่งเรียกว่า กลุ่ม NGOs (Non-Government Organizations) อีกมากมาย และด้วยเหตุนี้ วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2515 อันเป็นวันเริ่มการประชุมครั้งยิ่งใหญ่นี้ จึง ได้ถูกกำหนดเป็นวันสิ่งแวดล้อมของโลก (World Environment Day) เพื่อเป็นที่ระลึกถึงจุดเริ่มต้น ของการร่วมมือระหว่างชนชาติทั่วโลกในด้านสิ่งแวดล้อม

หลังจากการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่กรุงสต็อกโฮล์มครั้งนี้ ทำให้ความสนใจ ในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้แผ่ขยายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว การผลิตที่เคยคำนึงถึงเฉพาะประโยชน์แต่ เพียงประการเดียว ก็เริ่มมีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดตามมา นักพัฒนาเริ่มพิจารณารูปแบบของ การพัฒนาใหม่ทุกประเทศที่มีบทบาทในการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดกับสภาพแวดล้อม และแต่งตั้งหน่วยงานสิ่งแวดล้อมเพื่อรับผิดชอบในการจัดใช้ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริม คุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยตรง ประเทศไทยก็ได้ตระหนักถึงภาวะความสำคัญในการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้มีการป้องกันและแก้ไขสิ่ง แวดล้อมเป็นพิษและการอนุรักษ์ทรัพยากรมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2484 โดยตราเป็น พ.ร.บ.สาธารณสุข พ.ศ.2484 พ.ร.บ.รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2503 และ พ.ร.บ.โรงงาน พ.ศ.2512 พร้อมกันนี้ได้กำหนดขึ้นไว้ในรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ.2521 มาตราที่ 65 ว่า "รัฐพึงบำรุงรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมและพึงจัดสิ่งเป็นพิษที่ทำลายสุขภาพ และ อนามัยของประชาชน" และได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2518 ตลอดจนได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้นในปีเดียวกัน โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการศึกษาวิเคราะห์สถานะและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายและการวางแผนที่เกิดขึ้นในประเทศ

สำหรับขบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ได้เริ่มขึ้นประมาณปี พ.ศ.2513 จากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ เป็นสมาคมที่สนใจเรื่องของสิ่งแวดล้อม เช่น สมาคมนิยมไพร สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาสมาคมแห่งประเทศไทย และได้มีการก่อตั้งของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาขึ้นในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ สมาคมและชมรมดังกล่าวได้ยื่นข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลในหลายเรื่องด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่ การอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ การจัดสร้างสวน จตุจักร การหยุดยั้งการสร้างเขื่อนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ การหยุดยั้งการสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณู เป็นต้น และที่สำคัญคือ การผลักดันให้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ผลสำเร็จ ในสมัยรัฐบาลของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ลงมติเป็นเอกฉันท์เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2518 เป็นผลให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายและจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518 การกำหนดเรื่องการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้กำหนดขึ้นในรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ.2521 การปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการเรื่องนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน โดย พ.ศ.2535 ได้มีการยุบสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ แล้วจัดตั้งหน่วยงานระดับกรมใหม่ 3 กรม คือ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรมควบคุมมลพิษ สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม(เดิมชื่อกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน) ในปีเดียวกันนี้ได้มี พ.ร.บ.เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ คือ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ร.บ.โรงงานอุตสาหกรรม พ.ร.บ.สวนป่า และ พ.ร.บ.รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองการกำหนดขึ้นในรัฐธรรมนูญการออกกฎหมาย ตลอดจนการตั้งหน่วยงานสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศไทย ทั้งหมดเหล่านี้คือเป้าหมายของรัฐบาลที่ได้ตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อม การทุ่มเททั้งเทคโนโลยีและกำลังงบประมาณของรัฐบาลไทยจำนวนมหาศาล เข้าไปแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะที่ผ่านมาครั้งแล้วครั้งเล่านั้น เกือบพูดได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ โดยลำพังหน้าที่ที่จะแก้ไขคุณภาพสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ จึงขึ้นกับความรับผิดชอบและสำนึกของคนไทยทุกคน (ราตรี ภาธา,2538,หน้า 7-9)

จากการประชุมของสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา การประชุมเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ประเทศบราซิล พ.ศ.2535 ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประชุมประมาณ 150 ประเทศ ได้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกที่สำคัญ ซึ่งสรุปสาระสำคัญจากการประชุมได้ดังนี้

1. การพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาทั้งมวลจะต้องมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่มนุษยชาติ โดยมุ่งที่จะให้มวลมนุษยชาติมีสุขภาพ ที่แข็งแรง และดำรงชีวิตอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ การพัฒนาทั้งมวลจะต้องไม่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ต่อประเทศของตนเอง ต่อประเทศอื่น ๆ และต่อโลก โดยประเทศต่าง ๆ ควรลดหรือยกเลิกการผลิต และการบริโภคที่จะมีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมทุกประเทศ หรือทุกท้องถิ่นพึงแลกเปลี่ยนหรือเผยแพร่ หรือสร้างสรรค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

2. สงครามและสันติภาพ สงครามเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ลายการพัฒนาแบบยั่งยืน ประเทศต่าง ๆ จึงควรเคารพต่ออนุสัญญาในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการใช้อาวุธและประเทศต่าง ๆ พึงแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเหมาะสมตามกฎบัตรสหประชาชาติ

3. มาตรการทางกฎหมาย ทุกประเทศมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรตามกฎบัตรสหประชาชาติและตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่กิจกรรมดังกล่าวจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่นทุกประเทศควรมีหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม และไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอื่น ๆ พร้อมทั้งควรกำหนดการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากกิจกรรมของตนเองต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศด้วย

4. ความร่วมมือระหว่างประเทศ ประเทศต่าง ๆ ควรร่วมมือกันปกป้องฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศของโลก โดยเฉพาะประเทศที่มีความล้ำหลังและประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในขั้นวิกฤตจะต้องได้รับความสนใจและช่วยเหลือตามความจำเป็น ประเทศต่าง ๆ ควรประสานงานเพื่อการปราบปรามการขนย้ายวัตถุที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมการทำให้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องระหว่างชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาแบบยั่งยืนพึงเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรัฐบาลและประชาชนในประเทศต่าง ๆ ควรร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการประชุมครั้งนี้

5. บทบาทและความร่วมมือของประชาชน สตรีมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน เขาชนควรได้รับการกระตุ้นให้เกิดอุดมการณ์และความรับผิดชอบในระดับชาติเพื่อประกันอนาคตประชาชนมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาวัฒนธรรมและผลประโยชน์ของชุมชน และควรได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบยั่งยืน รวมทั้งการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง

6. การป้องกันและแก้ไขความหายนะของ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาแบบยั่งยืนและการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ จะเป็นมาตรการสำคัญในการป้องกันความหายนะของสิ่งแวดล้อม การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นเครื่องมือของประเทศ โดยต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดความหายนะของสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศใด ประเทศนั้นจะต้องแจ้งให้ประเทศอื่นทราบโดยทันที เพื่อที่จะได้ให้ความช่วยเหลือ กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่น ควรได้รับแจ้งหรือหารือกับประเทศที่ได้รับผลเสียหายไว้ล่วงหน้า

จะเห็นได้โดยชัดเจนว่ามนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตและกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อสิ่งๆที่เรียกว่า “การพัฒนา” แต่การเกี่ยวข้องพึ่งพากับสิ่งแวดล้อมนั้น มนุษย์กลับมีข้อจำกัดในตนเองที่ได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติไปทั้งหมด แต่มีความรู้เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมิได้มีความเกี่ยวข้องกัน จนทำให้เข้าใจผิดว่า มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำพัง ต่อมาเมื่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ขยายตัวมากยิ่งขึ้น และได้ถูกถามจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่ง แล้วในที่สุดก็กลายเป็นปัญหาของโลก เช่น ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของอากาศ องค์กรต่าง ๆ สหประชาชาติและธนาคารโลก จึงให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษในขณะนี้

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาจึงน่าวิตก เพราะโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ แม้จะถูกแบ่งออกเป็นประเทศต่าง ๆ มีประชาชนเชื้อชาติต่าง ๆ เป็นเจ้าของครอบครองพื้นที่และทรัพยากรอยู่ แต่เมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นแล้วล้วนเป็นสิ่งที่พลโลกจะต้องเผชิญปัญหาร่วมกันทั้งหมดเพราะไม่ว่าคนจนคนรวยต่างก็อยู่ในโลกหรือในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน และอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติเช่นเดียวกันทั้งนั้น (วฤนธร ตั้งตฤณกุล, 2540, หน้า 13-15)

ในสังคมของมนุษย์ไม่ว่าเป็นอดีต และอนาคต การร่วมมือร่วมใจประสานการดำเนินงานอย่างจริงจังเท่านั้นจึงจะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ หลักการและแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่กล่าวมา คาดว่าเป็นแนวทางที่อาจเป็นไปได้หากมีการปฏิบัติกันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้ในการควบคุมและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีใช้เรื่องใหม่ในสังคมมนุษย์ ในอดีตนั้นคนเราอาจอยู่ร่วมกันได้โดยใช้เหตุผลธรรมดา โดยรู้สึกผิดชอบตามสามัญชน แต่ความเจริญและเหตุการณ์ในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ต้องเกิดเหตุผลทางนิติศาสตร์ เกิดกฎหมายที่ปรุงแต่งโดยมนุษย์และนำมาใช้เป็นเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม ปัจจุบันการแก้ปัญหาค่าต่าง ๆ ในสังคมของมนุษย์นั้น ได้มีการนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้บังคับมากขึ้น

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาตินั้น ส่วนหนึ่งคือการกำหนดมาตรการควบคุมและป้องกันเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง มีการศึกษาและจัดทำแผนการใช้ทรัพยากร การศึกษาผลกระทบ การติดตามและตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการพัฒนา ประกอบกับได้มีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นที่มาของการบัญญัติข้อบังคับและกลายมาเป็นเรื่องของกฎหมายในระยะเวลาต่อมา ดังนั้นการศึกษาหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม จะสร้างความเข้าใจที่ดี ทำให้กฎหมายมีบทบาทและความสำคัญ ต่องานการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมยิ่งขึ้น ในตอนนี้จึงแบ่งเนื้อหาออกเป็นเรื่องต่าง ๆ 4 หัวข้อ ดังนี้ (1) ความเป็นมาและวิวัฒนาการของกฎหมายควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2) หลักกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (3) โครงสร้างของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยปัจจุบัน และ (4) กฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ความเป็นมาและวิวัฒนาการของกฎหมายควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เรามักชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน ดังที่ อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ปกครอง” หรือ “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ที่อยู่รวมกัน มีการไปมาหาสู่กันและมีปฏิสัมพันธ์กัน ดังนั้นมนุษย์กับสังคมจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไป (อานนท์ อภาภิรม, 2516, หน้า 78) และการอยู่รวมกันในสังคมอาจมีการขัดแย้งหรือกระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน อาจนำไปสู่ความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นได้ ดังนั้น การอยู่รวมกันในสังคมมนุษย์จึงต้องปรับตัวให้เข้ากันได้ อยู่ในกฎระเบียบเดียวกัน (สุพิศรา สุภาพ, 2524, หน้า 44) ซึ่งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ได้วิวัฒนาการจากกฎเกณฑ์ความประพฤติที่รู้จักกันโดยทั่วไปของสมาชิกทั้งได้มีการปฏิบัติกันมาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อสังคมเหล่านี้มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ความเจริญด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลในสังคมมีมากขึ้น ทำให้มีข้อขัดแย้งติดตามมา ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องตราทบัญญัติกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้นใช้และระบบกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมสังคม ซึ่งมีลักษณะที่สลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น เกิดกฎหมายนิติบัญญัติหรือกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และเทศบัญญัติ เพื่อใช้ควบคุมสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย ตลอดจนจัดหาเจ้าหน้าที่คอยควบคุมตรวจตราจับกุมผู้ละเมิดฝ่าฝืนมาลงโทษตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ในเรื่องของกฎหมายสิ่งแวดล้อม ในการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมนั้น ในอดีตหน้าที่หลักของกฎหมายในเรื่องนี้มีลักษณะเป็นเพียงกลไกเพื่อให้การรักษาผลประโยชน์ของเอกชนในส่วนที่เอกชนได้รับความเดือดร้อนจากการรบกวนสิทธิจากบุคคลอื่น กฎหมายลักษณะดังกล่าวไม่ได้ให้ความหวังใจต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะการรักษาผลประโยชน์ของมหาชน (Grad, 1971, P. 15-19) ถึงอย่างไรก็ตามหลักกฎหมายเรื่องความเดือดร้อนรำคาญนับว่าเป็นหลักกฎหมายซึ่งเป็นพื้นฐานที่สุดในเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะทางพื้นดิน พื้นน้ำ หรืออากาศ นอกจากนี้ความเดือดร้อนรำคาญก็ยังจะเกี่ยวข้องกับเรื่องเสียงรบกวน และการปล่อยน้ำเสีย การใช้ยาฆ่าแมลง และปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการใช้สารเคมี ประเทศต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายประเทศ เช่น แคนาดา ญี่ปุ่น อินเดีย และสหรัฐอเมริกา ได้ใช้ความพยายามในการลดผลกระทบในการใช้กฎหมายและขบวนการต่าง ๆ ทางกฎหมายแก้ไขปัญหามาแล้ว การวิวัฒนาการจากการให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับความเดือดร้อนรำคาญของเอกชนปัจเจกชน ไปสู่มหาชน เป็นการยอมรับที่ปรากฏอยู่ตามประวัติศาสตร์ทางกฎหมายของหลายประเทศ เช่นใน แคนาดา ยิมยอมให้ปัจเจกชนหรือบุคคลฟ้องร้องคดีในเรื่องความเดือดร้อนรำคาญสาธารณะชนได้ หรือในปี พ.ศ. 2451 ประเทศอินเดีย มีปัญหาภาวะมลพิษที่เอกชนฟ้องร้องคดีต่อศาลเป็นจำนวนมาก และศาลอินเดียก็ยอมรับระบบการฟ้องร้องคดีแทนผู้เสียหายทั้งหมดอีกด้วย (Campbell & Black, 1968, หน้า 135) ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา แนวความคิด "กฎหมายเพื่อประโยชน์ของมหาชน" (Public Interest Law) เริ่มแพร่หลายในทวีปอเมริกาเหนือ เกิดกลุ่มผู้คุ้มครองผู้บริโภคมากมายเพื่อป้องกันสิทธิของปัจเจกชน และช่วยเหลือคนยากจน ความคิดทางกฎหมายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2513 เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายคุณภาพสิ่งแวดล้อมในมลรัฐมิชิแกนของประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายดังกล่าวมีหลักการว่า ประชาชนทุกคนในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคม สามารถฟ้องร้ององค์การของรัฐบาลและบริษัทเอกชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้

จากความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยปราศจากความสนใจที่จะรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผลที่ติดตามมาก็คือ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงตามลำดับ จึงเกิดหลักการที่ว่าด้วยหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่ก่อให้เกิดภาวะมลพิษขึ้น เพื่อจะได้มีผู้รับผิดชอบในการก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม จุดกำเนิดของหลักการอันนี้อยู่ที่การประชุมของรัฐมนตรีฝ่ายสิ่งแวดล้อมของประเทศสมาชิกองค์การเพื่อการร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนาการ (The Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) ซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิกคือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ออสเตรีย เบลเยียม ลักเซมเบิร์ก สหพันธรัฐเยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อิตาลี สเปน ฟินแลนด์ ตุรกี กรีซ สวิตเซอร์แลนด์

โปรตุเกส อังกฤษ ไอร์แลนด์ แคนาดา ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2517 (ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2529, หน้า 103-104) โดยหลักการนี้มุ่งหวังที่จะผลักภาระให้ผู้ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม กฎหมายสิ่งแวดล้อมมิได้เป็นเพียงมาตรการที่จะพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติคือสภาวะทางกายภาพของดิน อากาศและน้ำเสียเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมสภาวะทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตในโลก โดยนัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น กฎหมายสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสาขาวิชากฎหมายสาขาหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศาสตร์สาขาอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และการจัดการ การส่งเสริมและการพัฒนาสุขภาพอนามัยสภาวะความเป็นอยู่และการยกระดับคุณภาพชีวิตของปัจเจกชน นอกจากนี้ กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังเกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายมหาชน ลักษณะพิเศษอีกหลายลักษณะ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การภาษีอากร และการดำเนิน กิจการทางด้านอุตสาหกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและสลับซับซ้อนในทางค่านิติบัญญัติประเทศที่มีการพัฒนาหลักกฎหมายปกครองอย่างเป็นระบบแล้วกรณีพิพาทระหว่างเอกชนกับรัฐบาล ในคดีที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ได้มีส่วนช่วยสร้างหลักกฎหมายปกครองอีกด้วย

การมีนโยบายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นมติใหม่ของประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งในประเทศไทยได้จัดทำนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายใต้อำนาจ ตามความในมาตรา 5 (1) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้มีการแก้ไขสาระสำคัญบางประการ ซึ่งเรียกว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2521 พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวกำหนดให้มี "คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ" ขึ้นและคณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายกับเสนอมาตรการในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่อรัฐบาล เพื่อเป็นนโยบายแห่งชาติด้านสิ่งแวดล้อม

นโยบายดังกล่าวนับเป็นกรอบการดำเนินงานของรัฐเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้คือ ประการแรก เน้นหนักการป้องกันการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและควบคุมมลพิษ ประการที่สอง วางนโยบายเพื่อให้เกิดคุณภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ประการที่สาม เป็นนโยบายที่กำหนดให้มีการพิจารณาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ ประการที่สี่ กำหนดขอบเขต บทบาท อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ ระดับภาคและระดับท้องถิ่นให้ประสานสอดคล้องกัน และสามารถปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย คือ ส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาวิจัยเพื่อหาทางป้องกัน และแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้

ประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวม (สุชิน สงวนบุญศิริ, 2532, หน้า 13)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายและมาตรการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ รวมทั้งได้กำหนดเรื่องต่าง ๆ ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ไว้ว่า จำเป็นต้องเร่งฟื้นฟูพร้อมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และป้องกันสภาวะสิ่งแวดล้อมในชนบทและเมือง ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแลการใช้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างเสริมวินัย และประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการผลิตให้เป็นไปอย่างประหยัด ได้ประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสูงสุด และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนเพิ่มบทบาทของประเทศไทย ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า 125) ซึ่งที่กล่าวมาอาจมีปัญหาอยู่ว่าผู้บริหารระดับสูงของประเทศ จะมีความรู้และความตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพียงใด ทั้งนี้เพราะว่าผู้บริหารระดับสูงย่อมเป็นกุญแจสำคัญ ในด้านการนำไปสู่การวางแผน การกำหนดนโยบายเฉพาะเรื่อง และเป็นผู้ตัดสินใจนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และเพื่อให้การดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นไปด้วยดี จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายว่าด้วยนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อมรองรับ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ พร้อมกับกำหนดมาตรการสำหรับดำเนินการตามนโยบายและแผน มาตรการสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมสามารถเป็นไปตามนโยบายและแผนได้นั้น จะต้องดำเนินการดังนี้ คือ

1. ต้องมีการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Monitoring and Control) ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพในแต่ละพื้นที่ตามช่วงระยะเวลาที่กำหนด เพื่อหาทางควบคุมและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องอาศัยเทคนิค วิธีการ ความรู้ ประสบการณ์ การศึกษา อย่างลึกซึ้งจึงจะสามารถปฏิบัติและอำนวยความสะดวกในการจัดการสิ่งแวดล้อมต่อไปได้

2. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) เป็นการวิเคราะห์และประเมินผล โครงการพัฒนาว่าจะเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบอย่างไรบ้าง หากดำเนินการตามโครงการพัฒนานั้น เพื่อจะได้หามาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมก่อนจะอนุญาตให้ดำเนินการตามโครงการพัฒนานั้นได้

3. การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Environmental Quality Standards) หมายถึง การกำหนดปริมาณหรือความเข้มข้นสูงสุดระดับหนึ่งที่ยอมให้มีได้ของสารหรือพลังงานที่อาจ

ก่อให้เกิดภาวะมลพิษ เป็นระดับมาตรฐานที่ยอมให้เจือปนอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้โดยไม่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ พืช และสัตว์ รวมทั้งไม่ทำลายความสงบสุขของสาธารณะชนด้วย

4. การกำหนดมาตรฐานการปล่อยสารพิษสู่สิ่งแวดล้อม (Emission or Effluent Standards) หมายถึง การกำหนดปริมาณสูงสุดที่ยอมให้ปล่อยสารพิษเจือปนมาในก๊าซหรือของเหลวที่ปล่อยทิ้งออกสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น (นิวติ เรืองพานิช, 2537, หน้า 333-334)

หลักกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยนั้นมีกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในรูปของกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนหลายฉบับ ถึงแม้ว่า กฎหมายเหล่านั้นจะมีได้มีเจตนารมณ์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ.121 พระราชบัญญัติคลองประปา พ.ศ.2456 พระราชบัญญัติรักษาข้างป่า พ.ศ.2461 หรือพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.2484 เป็นต้น แต่กฎหมายดังกล่าวก็เอื้อต่องานอนุรักษ์และสงวนทรัพยากรธรรมชาติเป็นอันมาก ในระยะต่อมามีกฎหมายเฉพาะเรื่อง คือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และพระราชบัญญัติแร่ เป็นต้น

ภายใต้ระบบกฎหมายไทยปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด ที่เป็นดินและอสังหาริมทรัพย์ถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เป็นทรัพย์สินที่ประชาชนมีสิทธิร่วมกันทุกคน เว้นแต่จะสงวนไว้เพื่อเป็นประโยชน์ร่วมกัน ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนี้มักจะอยู่ภายใต้การดูแลรักษาและการจัดใช้ประโยชน์ของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งหลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในหลักของกฎหมายไทยในอดีต เช่น เรื่องการจับจองที่ดิน มีปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) ในบทที่ 47 ความว่า “ผู้ใด โกงสร้าง เลิกร้างที่นาเรือกสวนนั้น ท่านให้บอกแก่เสนา นายระวาง นายอากร กำนัน-พื้นที่ ให้ไปคูเรือกสวนไร่นาที่ซึ่งโกงสร้างนั้น ถ้าและผู้ใดลักลอบโกงสร้างเลิกร้างเอาแต่อำเภอใจตนเองมีบอกแก่เสนา นายระวาง นายอากร จับได้ทันทีก็ตี มีผู้ฟ้องร้องก็ตี พิจารณาเป็นสัจย์ ท่านให้ลงโทษ 6 สถาน” หรือหลักกฎหมายที่ปรากฏในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 คือหลักพื้นฐานของการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะข้อความที่ปรากฏในมาตรา 1304 ว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน และ (2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมือง

ใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ” (นคร พจนานุกรม และพล ประสิทธิ์ ฤทธิรักษา,ม.ป.ป.,หน้า 303) จากหลักการดังกล่าวที่ดินจึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติและ เป็นแหล่งที่มาของทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และในปัจจุบันเรามีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่วาง หลักเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ คือ

1. กฎหมายว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ แต่ดั้งเดิมนั้น กฎหมายไทย ที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ จะเน้นหนักไปทางการมุ่งใช้และแสวงหาประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจของชาติเป็นหลัก มีการคำนึงถึงการสงวน รักษาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติน้อยมาก เช่น กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ แร่ และการประมง สมัยก่อนกฎหมายเหล่านี้ต่อมาได้ถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงและยกเลิกไปแล้ว ได้มีการตรากฎหมาย ใหม่ออกมาใช้แทน เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติประมง พ.ศ.2490 พระ ราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวยังมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน สำหรับพระราช บัญญัติป่าไม้นั้น จนถึงปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรวม 7 ครั้งแล้ว กฎหมายเหล่านี้มีโครงสร้าง แบบแผนเป็นอย่างเดียวกัน และมีลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.1 กำหนดระบบวิธีการและกฎเกณฑ์สำหรับการใช้และแสวงหาประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการเก็บรายได้ในรูปค่าภาคหลวงหรืออากรต่าง ๆ

1.2 ระบุและกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

1.3 กำหนดข้อห้ามสำหรับผู้ที่มีได้รับอนุญาตให้ใช้และแสวงหาประโยชน์

1.4 กำหนดโทษสำหรับการละเมิด หรือฝ่าฝืนข้อห้าม โดยถือว่าเป็นความผิดทางอาญา

2. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเห็นว่าจะประกอบด้วยกฎหมายที่สำคัญ 3 ฉบับ คือ พระราช บัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และ พระ ราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ทั้งจากเหตุผลที่ว่า สัตว์ป่า พันธุ์ไม้ ของป่า ตลอดจน ทิวทัศน์ป่าเขา เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งของชาติและรัฐบาล ถูกบุกรุกและทำลายไปเป็น จำนวนมาก รัฐบาลจึงเห็นว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินงานมาตรการทางกฎหมายเสีย ใหม่ เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของชาติ จึงได้ตรากฎหมายดังกล่าวขึ้นมาใช้ ซึ่งใน ทางปฏิบัติแล้วนั้น ถ้ากฎหมายทั้ง 3 ฉบับนี้ มีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะมีส่วนช่วยทำให้ มาตรการทางกฎหมายเกิดประสิทธิผล แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่า ตลอดระยะเวลาประมาณ 20 ปี ที่ กฎหมายทั้งสามฉบับเริ่มบังคับใช้เป็นต้นมา ปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าและสัตว์ป่าใน ประเทศไทยหาได้บรรเทาเบาบางลงไปไม่ และดูเหมือนว่าในปัจจุบันนี้กลับจะทวีความรุนแรงและ เรือร้งมากยิ่งขึ้น จนถึงกับมีการหวั่นเกรงว่าเราอาจอยู่ในช่วงวิกฤตของปัญหาก็คงได้

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ และการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ เช่น (1) พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ.121 (2) กฎหมาย ลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) (3) พระราชบัญญัติคลองประปา พ.ศ.2456 (4) พระราชบัญญัติ การเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 (5) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 (6) พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ.2464 (7) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2465 (8) พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2477 (9) พระราชบัญญัติควบคุมการใช้อุจจาระเป็นปุ๋ย พ.ศ.2480 (10) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 (11) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 เป็นต้น และนอกจากนี้รัฐบาลยังได้มีความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมีกฎหมายว่าด้วยนโยบาย และการจัดการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเช่นประเทศอื่น ๆ คั้งนั้นในปี พ.ศ.2518 ประเทศไทย จึงได้ตราพระราชบัญญัติ “ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518” ขึ้นมา ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่สำคัญ คือ (1) การกำหนดนโยบายและการวางแผนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และ (2) การกำหนดมาตรการสำหรับดำเนินการตามนโยบาย ซึ่งกฎหมายฉบับนี้นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของงานการอนุรักษ์และควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติมาจนทุกวันนี้ (วฤณธร ตั้งตฤณกุล, 2540, หน้า 21-23)

โครงสร้างของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยในปัจจุบัน

ลักษณะโครงสร้างของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญๆ 6 ส่วนคือ (1) แนวนโยบายแห่งรัฐว่าด้วยการพิทักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตามรัฐธรรมนูญ (2) กฎหมายว่าด้วยนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม (3) กฎหมายว่าด้วยการป้องกันภาวะมลพิษ (4) กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (5) กฎหมายเกี่ยวกับงาน การวางแผนใช้ประโยชน์ในที่ดิน และ (6) กฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่ง และการชดใช้ค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดจากภาวะมลพิษคั้งมีรายละเอียดแต่ละส่วนดังนี้ (ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2527, หน้า 106)

1. แนวนโยบายแห่งรัฐว่าด้วยการพิทักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตามรัฐธรรมนูญ ในอดีตก่อนประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ประเทศไทยมิได้กำหนดแนวนโยบายของรัฐในเรื่องสิ่งแวดล้อมไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับผลประโยชน์สำคัญ ๆ ของชาติด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม แต่เนื่องจากความเคลื่อนไหวและการตื่นตัวของนานาชาติประเทศที่ได้เริ่มตระหนักถึงภัยอันตรายต่อมนุษยชาติ อันเกิดจากปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ ประกอบกับการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็วและขาดความรู้ สภาวะน่าเสียเป็นพิษของดิน อากาศและน้ำ ซึ่งสภาพความร้ายแรงของปัญหาเด่นชัดขึ้นในภูมิภาคหลายส่วนของโลก โดยเฉพาะในประเทศไทย เกิดภาวะน่าเสียในแม่น้ำแม่กลอง ที่เนื่องมาจากการประกอบกิจการอุตสาหกรรมโรงงานน้ำตาลในระหว่างปี พ.ศ.2513 และ พ.ศ.2515 ทำความเสียหายต่อทรัพย์สินและสุขภาพอนามัยของประชาชน ในช่วงของการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญจึงได้นำปัญหาดังกล่าวมาพิจารณา ในที่สุดนโยบายการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงถูกกำหนดไว้เป็นแนวนโยบายแห่งรัฐเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2517 ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ถูกยกเลิกไป และได้มีการตรารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2521 ออกมาใช้บังคับแทน รัฐธรรมนูญฉบับหลังนี้ก็ได้มีการกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติไว้ทำนองเดียวกัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตามแนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญนี้ เป็นเพียงพื้นฐานและแนวทางให้นิติบัญญัติที่จะตรากฎหมายออกมาเกี่ยวกับเรื่องนี้เท่านั้น หากไม่เป็นการก่อตั้งสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนชาวไทยแต่อย่างใดไม่ ดังนั้นหากมีผู้ใดเห็นว่าสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศมีสภาพเสื่อมโทรมลง ก็ไม่ทำให้ผู้นั้นเกิดมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะเรียกร้องฟ้องรัฐบาล หรือหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานดังกล่าว

2. กฎหมายว่าด้วยนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 แล้ว รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 ขึ้นมาเป็นกฎหมายแม่บทรองรับการใช้อำนาจตามกฎหมายของรัฐบาลในอันที่จะกำหนดนโยบายและวางแผน เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักการดังนี้ คือ

2.1 แผนดำเนินการที่จะนำทรัพยากรมาใช้ นั้น ต้องใช้เพียงเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เท่านั้น

2.2 ต้องยึดหลักการด้านอนุรักษ์วิทยา กล่าวคือ ต้องเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในส่วนที่เพิ่มพูนหรือเกิดดอกออกผลเท่านั้นมาใช้ เพื่อที่จะได้มีทรัพยากรใช้ตลอดไป

2.3 กระบวนการนำเอาทรัพยากรมาใช้ นั้นต้องเป็น ไปอย่างมีระบบและแบบแผนในทางวิชาการ เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติเอง หรือต่อทรัพยากรอื่น หรือต่อระบบสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ อย่างเด็ดขาด

2.4 ในกรณีที่ทรัพยากรบางประเภทอาจเกิดปัญหาคุณภาพ หรือทรุดโทรมหรือกำลังจะสูญพันธุ์จะต้องสงวนไว้ จะต้องปรับปรุงให้คืนสภาพดีก่อนจึงค่อยนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3. กฎหมายว่าด้วยการป้องกันเกี่ยวกับภาวะมลพิษ หลังจากที่ได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 แล้ว จนถึงปัจจุบันยังมิได้มีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษแต่อย่างใด ดังนั้นเราจึงยังไม่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันภาวะมลพิษทางน้ำหรือทางอากาศ เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วในบางประเทศ แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติหลายฉบับที่มีใช้บังคับอยู่เดิมก่อนมีประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2518 ก็ยังใช้บังคับอยู่ ซึ่งก็นับได้ว่าเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันภาวะมลพิษด้วย เช่น กฎหมายว่าด้วยเรื่องเหตุเดือดร้อนรำคาญตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.2484 ในมาตรา 19 - 30 ซึ่งถือได้ว่าบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวเป็นแม่บทในเรื่องนี้ นอกจากนี้บทบัญญัติห้ามการก่อภาวะมลพิษยังได้มีการกำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้ละเมิดไว้อีกด้วย ซึ่งปรากฏเรื่องนี้ในประมวลกฎหมายอาญาพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2512 พระราชบัญญัติวัดคูมี้พิษ พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติการเดินเรื่อน่านน้ำไทย พ.ศ.2465 เป็นต้น ซึ่งในบรรดากฎหมายเหล่านี้ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2512 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรวมทั้งกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายฉบับนี้ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและกำจัดของเสีย สิ่งปฏิกูล และวัดคูมี้พิษ จัดได้ว่าเป็นกฎหมายไทยที่ว่าด้วยการป้องกันภาวะมลพิษในปัจจุบัน

4. กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศไทยมีกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า การประมง และเหมืองแร่ สำหรับพระราชบัญญัติสำคัญ ๆ ที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากร ก็คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติสัตว์ป่า พ.ศ.2503 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2514 กฎหมายดังกล่าวเหล่านี้นับเป็นมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

5. กฎหมายเกี่ยวกับการวางแผนใช้ประโยชน์ในที่ดิน การวางแผนใช้ประโยชน์ในที่ดินเป็นมาตรการสำคัญในการบริหารและการจัดการสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะการวางแผนที่ถูกต้องตามหลักวิชา ไม่ว่าจะเป็นแผนการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ในการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การจัดผังเมืองทั้งในชนบทและในเมืองใหญ่ ๆ รวมทั้งการแบ่งเขตท้องถื่นและชุมชนตามลักษณะประโยชน์ในการใช้ที่ดิน ซึ่งจะนำไปสู่วิถีทางแก้ปัญหามลพิษในที่สุดด้วยเช่นกัน สำหรับกฎหมายของประเทศไทยในส่วนนี้ พบว่ามีกฎหมายและพระราชบัญญัติที่สำคัญ ๆ หลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว เช่น พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติการจัดนิคมเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ.2515 พระราช

บัญญัติการจ้ครูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ.2517 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2522 และพระราชบัญญัตินิคมอุตสาหกรรม พ.ศ.2522 เป็นต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีปัญหาและอุปสรรคมากมายที่ทำให้กฎหมายเหล่านี้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ความหวังที่จะใช้มาตรการและหลักการทางด้านการวางแผนใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อให้การดำเนินงานทางด้านสิ่งแวดล้อมเกิดประสิทธิผลนั้น ยังเป็นความพยายามของผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานดังกล่าวอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้

6. กฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดความรับผิดชอบแพ่ง และการชดใช้ค่าทดแทนของความเสียหายที่เกิดจากภาวะมลพิษ ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายพิเศษอื่นใดสำหรับการกำหนดความรับผิดชอบเพื่อให้มีการชดใช้ค่าทดแทนในกรณีที่มีผู้ได้รับความเสียหายจากภาวะมลพิษนอกเหนือไปจากหลักของกฎหมายแพ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องละเมิด และเรื่องเหตุเดือดร้อนรำคาญตามหลักกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน ประกอบกับการที่ปัญหากฎหมายสิ่งแวดล้อมเกี่ยวพันเรื่องอื่น ๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่หลายสาขา หลักกฎหมายแพ่งทั้งสองเรื่องดังกล่าวจึงยังมีความสำคัญและมีความจำเป็นอยู่ เพื่อรองรับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง

ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ นาท ตันทวิรุพห์ ได้ชี้ให้เห็นว่าเหตุของวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมมี 2 ประการที่สำคัญ ๆ คือ การเพิ่มของประชากรและการขยายตัวของเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่วน พอล เออร์ลิช (Paul Ehrlich) ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า “การมีคนมากเกินไป เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม” และเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติส่วนรวมที่ใคร ๆ ก็สามารถใช้ประโยชน์ได้ จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีขีดจำกัดทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและขาดสมดุลของสิ่งแวดล้อม (ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์, 2528, หน้า 9) ทำให้มองเห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. จำนวนผู้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงประชากรนั่นเอง ถ้ามีประชากรผู้ใช้มาก แต่สิ่งแวดล้อมที่มาสสนองความต้องการนั้นมีน้อย ปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมเกิดขึ้นได้
2. วิธีการใช้ประโยชน์ซึ่งหมายถึงเทคโนโลยีนั่นเอง ถ้าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นทำให้เกิดของเสียน้อย ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะน้อยตามไปด้วย ในอดีตปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมักมีสาเหตุมาจากการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ทันสมัย ไม่เหมาะสม เนื่องจากผู้ประกอบการมักไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. วิธีการจัดการของเสียจากกระบวนการผลิตและบริโภค เนื่องจากของเสียนับเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของกระบวนการผลิตและบริโภค เนื่องจากไม่มีกระบวนการผลิตใดที่ใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบได้ 100 % ดังนั้นจึงย่อมเกิดของเสียตกค้างอยู่เสมอ

4. ความสามารถในการรองรับของเสียของสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด เท่าที่ผ่านมามนุษย์มักใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมมากเกินไป โดยมีความเข้าใจผิด ๆ ว่าธรรมชาตินั้นสามารถที่จะจัดการกับของเสียได้อย่างเหลือล้น แท้จริงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการรองรับของเสียภายในขอบเขตที่จำกัด ดังนั้นเมื่อเกิดของเสียมากเกินไปก็อาจเกิดภาวะการเสียสมดุลของสิ่งแวดล้อมได้

มีผู้พยายามจำแนกภัยอันตรายทางสิ่งแวดล้อมตามลักษณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นไว้หลายแนวทาง โดย บีชแมน (Bechman) (สุชิน สงวนบุญญศิริ, 2532 หน้า 22-23) ได้จัดแบ่งลักษณะผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. การรบกวนหรือการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างฉับพลัน หรืออุบัติเหตุที่รุนแรง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นในบางเวลา บางสถานที่ ในรูปของปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจน เป็นต้นว่าภาวะหมอกควันพิษเหนือเมืองใดเมืองหนึ่ง การรั่วไหลของน้ำมันในทะเล การเกิดภาวะน้ำเสียในแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น

2. การรบกวนหรือการทำลายสิ่งแวดล้อมแบบค่อยเป็นค่อยไป แรกทีเดียวการรบกวนลักษณะนี้ จะแสดงออกในรูปของความเสื่อมโทรมอย่างช้า ๆ ผลกระทบที่ตามมานั้นค่อย ๆ ปรากฏให้เห็นได้ในระยะยาว เช่น การสะสมตัวยาที่ใช้ปราบศัตรูพืชจำพวกคลอไรเนต ไฮโดรคาร์บอน หรือการสะสมของกัมมันตภาพรังสี การทำลายที่ดินที่เหมาะสมกับการเกษตร การปนเปื้อนของสารพิษในน้ำบาดาล ภาวะมลพิษในมหาสมุทร เป็นต้น

3. การใช้ทรัพยากรจนร่อยหรอไปอย่างรวดเร็ว จะกระทบกระเทือนทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่หรือฟื้นฟูใหม่ได้ เช่น น้ำมัน ถ่านหิน แร่ธาตุ หรือทรัพยากรที่ฟื้นฟูใหม่ได้ เช่น น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ การใช้กันอย่างมากมายเกินขอบเขตจะทำให้เกิดปัญหาได้

4. การสะสมศักยภาพความเสี่ยง ความเจริญทางเทคโนโลยีและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดอุปสรรคทางเทคนิค เช่น รถยนต์ โรงงานเคมี หรือโรงไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีอันตรายอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุแฝงเร้นอยู่ ดังนั้นการใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์เป็นเรื่องที่มีความเสี่ยงภัยอยู่ ถึงแม้ว่า โอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุแต่ละรายจะน้อยนักก็ตาม แต่การเสี่ยงภัยก็ยังคงมีอยู่

กล่าวโดยสรุป กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยในปัจจุบันยังมีข้อบกพร่อง และไม่สมบูรณ์เพียงพอในส่วนประกอบโครงสร้างแต่ละส่วนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม

กับความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จำเป็นต้องปรับแนวความคิดพื้นฐานระหว่าง ทฤษฎีกฎหมายและสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกัน

กฎหมายสิ่งแวดล้อมบางฉบับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาเป็นเวลาช้านาน และมีอยู่ด้วยกันหลายฉบับกระจัด กระจายและอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรก ของประเทศไทย ทำให้ความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่หลายมาตราด้วยกัน สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมาก คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 มีบท บัญญัติที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ใน มาตรา 65 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงบำรุงรักษาความสมดุลของ สภาพแวดล้อมและพึงจัดสิ่งเป็นพิษที่ทำลายสุขภาพและอนามัยของประชาชน” (ศุภวิทย์ เปี่ยม พงศ์สานต์,2527,หน้า 121) รัฐบาลเริ่มดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.217 โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 โดยในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีบทบัญญัติตาม มาตรา 12 ให้จัดตั้งองค์กรขึ้นมา องค์กรหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบด้านนโยบายและการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ของชาติ เรียกว่า “คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” (นิวัติ เรืองพานิช,2537,หน้า 334) สำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ มีกฎหมายสำคัญบางฉบับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการและมาตร การดังกล่าว จึงได้นำกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาศึกษา ประกอบด้วย

1. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้คือ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่าตลอดจน ทิวทัศน์ ป่าและภูเขาให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่อจะได้ อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชน (เสถียร วิชัยลักษณ์ และสืบวงศ์ วิชัยลักษณ์,2504,หน้า 1-9)

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติฉบับนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 หมวด คือ (1) การกำหนด ที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ (2) คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ (3) การคุ้มครองและการดูแลรักษา อุทยานแห่งชาติ (4) หมวดเบ็ดเตล็ด และ (5) บทกำหนดโทษ นอกจากนี้ยังมีประกาศของ กระทรวงประกาศของคณะปฏิวัติ และพระราชกฤษฎีกา ในการจัดตั้งและเพิกถอนอุทยานแห่งชาติ โดยที่กฎหมายเหล่านี้มีเจตนาห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพป่า โดยต้องการอนุรักษ์ไว้ให้ เหมือนสภาพเดิมให้มากที่สุด เพื่อรักษาพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ป่า เพื่อรักษาไว้ให้เป็นที่พักผ่อน

หย่อนใจ กล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองและดูแลรักษาป่าไม้และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพไม่น้อยกว่าพระราชบัญญัติป่าไม้ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติโดยเฉพาะ มาตรา 16 และ 17 ห้ามมิให้บุคคลกระทำการใด ๆ ที่เป็นการรบกวนทรัพยากรของชาติ แต่มิให้ใช้บังคับแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติการไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการ หรือเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน

บทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 24 ถึงมาตรา 29 มีทั้งการริบทรัพย์ การลงโทษปรับและจำคุก นอกจากนี้ในมาตรา 21 บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดตาม มาตรา 16 ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรือควั่นการกระทำใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติอีกด้วย ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ต้องระวางโทษจำคุก 5 ปี และเสียค่าปรับถึง 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การรักษาพระราชบัญญัติฉบับนี้ประกอบด้วย พนักงานเจ้าหน้าที่ตาม มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

2. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของชาติ และรัฐบาลได้กำหนดจุดหมายไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่า จะสงวนป่าไม้ไว้เป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ 50 หรือประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร แต่ปรากฏว่าป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองไว้แล้วและที่ยังมิได้สงวนคุ้มครองได้ถูกบุกรุกและถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก แม้ป่าไม้ในบริเวณต้นน้ำลำธารก็ถูกแผ้วถางเผาทำลายไปเป็นอันมาก ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้ง พื้นดินพังทลาย ลำน้ำตื้นเขิน หรือเกิดอุทกภัย อันเป็นผลเสียหายแก่การเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างรุนแรง ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและการสงวนรักษาป่าไม้ที่ใช้บังคับอยู่นั้นมีวิธีการไม่รัดกุมเพียงพอและเหมาะสม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 เป็นพระราชบัญญัติที่นำมาใช้อุดช่องว่างของพระราชบัญญัติป่าไม้ (เสถียร วิชยลักษณ์ และสืบวงศ์ วิชยลักษณ์, 2504, หน้า 16-17)

พระราชบัญญัติฉบับนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 หมวด คือ (1) การกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ (2) การควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติ และ (3) บทกำหนดโทษ และได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้อีก 2 ครั้ง คือ พ.ศ.2522 และ พ.ศ.2528 ในบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดโทษตามกฎหมายไม่เหมาะสมกับสภาวะการปัจจุบัน จึงกำหนดโทษให้สูงขึ้น ประกอบกับ

การที่รัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือราษฎรที่มีความจำเป็นในการครองชีพ สามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้โดยไม่เคียดแค้น และมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ถึงอย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีมิได้เป็นกฎหมายเด็ดขาดเสียทีเดียว ยังอนุญาตให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าทำประโยชน์ เช่น การเก็บหาของป่า การทำเหมืองแร่ หรือการเข้าอยู่อาศัยชั่วคราวได้ ตามมาตรา 16

บทกำหนดโทษ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 31 ถึงมาตรา 35 มีทั้งการริบทรัพย์ การลงโทษปรับและจำคุก ซึ่งผู้ที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติฉบับนี้ อาจต้องระวางโทษจำคุกถึง 7 ปี และเสียค่าปรับถึง 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้ศาลยังมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำผิด ออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ด้วย

การรักษาพระราชบัญญัตินี้ ประกอบด้วยพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่การออกกฎกระทรวงและกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้

8. ประมวลกฎหมายที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดินพ.ศ.2497 แล้ว ก็ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2520 ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2520 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2521 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2526 เนื่องจากเหตุผลคือ มีกฎหมายที่ว่าด้วยที่ดินอยู่หลายฉบับสมควรนำมาประมวลไว้ในที่เดียวกัน และปรับปรุงเสียใหม่ ให้รัฐได้ดำเนินการจัดที่ดินได้ นอกจากพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 แล้ว ยังมีกฎหมายที่ดินที่เกี่ยวข้องอีกหลายฉบับ คือ (1) พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 (2) พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2517 (3) พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 (4) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 (5) พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม พ.ศ.2497 (6) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 286 เรื่องควบคุมการจัดสรรที่ดิน และ (7) ระเบียบว่าด้วยการจัดสรรที่ดินเพื่อประชาชน

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 12 หมวดคือ (1) บทเบ็ดเสร็จทั่วไป (2) การจัดที่ดินเพื่อประชาชน (3) การกำหนดสิทธิในที่ดิน (4) การออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน (5) การรังวัดที่ดิน (6) การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม (7) การกำหนดสิทธิในที่ดินเพื่อการศาสนา (8) การกำหนดสิทธิในที่ดินของคนต่างด้าว (9) การกำหนดสิทธิในที่ดินของนิติบุคคลบาง

ประเภท (10) การค้าที่ดิน (11) ค่าธรรมเนียม และ (12) บทกำหนดโทษ ลักษณะที่แปลกแตกต่างจากกฎหมายต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วคือ มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินนำหน้าประมวลกฎหมายที่ดิน

บทกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 มีบัญญัติไว้ใน มาตรา 107 ถึง มาตรา 113 มีโทษริบทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิด การลงโทษให้ออกจากที่ดิน หรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง การเสียใหม่ค่าปรับ และโทษจำคุก เช่น การริบทรัพย์ตาม มาตรา 108 ทวิ วรรค 4 บัญญัติว่า “บรรดาเครื่องมือเครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีส่วนลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่” ซึ่งลักษณะการริบทรัพย์ดังกล่าวมักจะมีเจตนาสงวนรักษาทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเหมือนกับพระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และพระราชบัญญัติเรื่องแร่ ซึ่งมีโทษเรื่องริบทรัพย์ด้วยเช่นกัน ส่วนโทษปรับและจำคุกนั้น ได้กำหนดโทษไว้สูงถึงจำคุก 5 ปี และปรับถึง 50,000 บาทและอาจได้รับโทษทั้งจำทั้งปรับ เมื่อกระทำความผิดตาม มาตรา 108,108 ทวิ, 109,110,111,และ 113

4. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 หลังจากประเทศไทยได้มีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทย โดยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อปี พ.ศ.2517 และเพื่อให้การดำเนินงานมีความสอดคล้องกัน รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2518 และต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอีก 3 ครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2521 และครั้งที่สองเมื่อปี พ.ศ.2522 และครั้งที่สาม คือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์มากยิ่งขึ้น นับได้ว่ากฎหมายฉบับนี้จึงเป็นกฎหมายแม่บทของประเทศไทยที่มีจุดประสงค์เพื่อจะอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมของชาติ

สำหรับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 ได้แสดงไว้อย่างชัดเจนในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า “เนื่องจากเวลานี้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ดินเสีย น้ำเน่า อากาศเป็นพิษ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธารถูกทำลาย กำลังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ปัญหาเหล่านี้มีผลสืบเนื่องมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากร และการหลั่งไหลของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ ๆ ประการหนึ่ง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้ป่าไม้ แร่ธาตุ เชื้อเพลิง หมดสิ้นไปโดยเร็วประการหนึ่ง และการอุตสาหกรรม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลสะท้อนที่ตามมาใน

รูปความเสื่อมโทรมดังกล่าวนี้ ได้เข้าขั้นวิกฤตในประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึงได้มีแนวโน้มที่ประเทศเหล่านั้นจะพยายามระบายนอุตสาหกรรมสกปรกมายังประเทศด้อยพัฒนา เช่น ประเทศไทย ปัญหาเหล่านี้จึงเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งหากไม่ได้รับการป้องกันแก้ไขเสียแต่ต้นแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อชีวิต สุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอันมาก จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” สำหรับเหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการควบคุมและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้อย่างพอเพียงสมควรปรับปรุงใหม่โดย

1. ส่งเสริมประชาชนและองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
2. จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่นให้เกิดการประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมกันในการ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง
4. กำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสียและเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมลพิษ
5. กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดมลพิษ ให้เป็นไปโดยชัดเจน
6. กำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีบทบัญญัติตาม มาตรา 12 ให้จัดตั้งองค์กรขึ้นมาองค์กรหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบด้านนโยบายและประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมของชาติ โดยเฉพาะองค์กรดังกล่าวนี้มีชื่อเรียกว่า “คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการคนหนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เกินแปดคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนภาคเอกชนร่วมอยู่ด้วย ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งและปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ

เนื่องจากการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้เป็นงานที่กว้างขวางมาก กฎหมายจึงให้มีอำนาจแก่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจัดตั้งกรรมการเฉพาะเรื่องได้ เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ เป็นที่น่าสังเกตว่าในบรรดาคณะกรรมการเฉพาะเรื่องเหล่านี้ ได้มีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต สำหรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีดังนี้ คือ

1. ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อบัญญัติของกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่
2. เสนอความเห็นต่อกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตามหน้าที่ออกมาใหม่ เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. ติดต่อประสานงานกับคณะกรรมการประจำเฉพาะเรื่องต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและเสนอแนวมาตรการทางกฎหมายสำหรับนำไปใช้ปฏิบัติแต่ละเรื่อง
4. ศึกษาบทบาทของศาลในการปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเสนอแนะวิธีการดำเนินงานของศาลที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
5. ช่วยหาวิธีการทางกฎหมายที่มีประสิทธิผลสำหรับใช้ปฏิบัติงานและประสานร่วมมือกับราชการอื่น ๆ ในเรื่องการรับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชน
6. ร่วมมือประสานงานกับสถาบันที่สอนกฎหมาย เช่น มหาวิทยาลัย เพื่อหาแนวทางในการดำเนินกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ตามสถานการณ์ และเพื่อเตรียมนักกฎหมายที่ฝึกฝนในการเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม (นิวัติ เรืองพานิช, 2537, หน้า 324-325)

สาระสำคัญบางประการเกี่ยวกับความรู้และความตระหนัก

จากที่ได้ศึกษาเรื่องของหลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ของกฎหมายในการควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในตอนแรกมาแล้ว ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาสาระสำคัญบางประการ เกี่ยวกับความรู้และความตระหนักเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายและตอบปัญหาของการศึกษา โดยเฉพาะเรื่อง

ของความรู้ ซึ่งจะต้องศึกษาลึกลงไปถึงทฤษฎีต่าง ๆ ทางด้านจิตวิทยา เพื่ออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ และการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดดังนี้

หลักการและความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้

นักศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการสร้างสมและการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ของมนุษย์เพื่อการแก้ปัญหาและยังให้เกิดความเจริญว่าสิ่งนั้นคือการศึกษา และเป็นกระบวนการต่อเนื่องจนตลอดชีวิต ซึ่งโดยปกติบุคคลย่อมมีความสามารถตามธรรมชาติที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ แต่ศักยภาพที่มีติดตัวมาโดยกำเนิดที่ไม่เท่ากัน เช่น บางคนฉลาดมาก บางคนฉลาดน้อย บางคนเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้เร็ว แต่บางคนเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้ช้า สิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (วิจิตร ศรีสอาน, 2525, หน้า 14-20) และผลที่ได้จากการเรียนรู้ย่อมหมายถึงความเจริญทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา และถ้าจะศึกษาลึกซึ่งลงไปถึงทฤษฎีการเรียนรู้แล้วพบว่า ทฤษฎีการเรียนรู้นั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โดยทั่ว ๆ ไป นักจิตวิทยาที่ทำการศึกษาในเรื่องนี้อาจจัดจำแนกได้ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ (1) ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Associative Theories) และ (2) ทฤษฎีสถาน (Field Theories) หรือที่เรียกว่าทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ

ทฤษฎีในกลุ่มสัมพันธ์ต่อเนื่องที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของ พาฟลอฟ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ ทฤษฎีต่อเนื่องของกัทธรี ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไคต์ และทฤษฎีเสริมแรงของฮัลล์ เป็นต้น ส่วนในกลุ่มของสนามหรือทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้และความเข้าใจ ประกอบด้วยทฤษฎีที่สำคัญ ๆ คือ ทฤษฎีจิตวิทยาของเกสตัลท์ ทฤษฎีโทโปโลยี ของเลวิน และทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้เครื่องหมายของทอลแมน เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีทางจิตวิทยาข้างที่ได้กล่าวมานี้ล้วนแต่เกิดจากแนวความคิดเบื้องต้นที่ว่าพฤติกรรม การเรียนรู้ต่าง ๆ เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนอง (ประสาท อิศรปริดา, 2523, หน้า 123)

ความหมายของคำว่าความรู้ เกี่ยวกับความหมายนั้น คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973, P.325) ให้ความหมายว่า “ความรู้หมายถึงประมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับจากการศึกษาข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์ และรายละเอียดต่าง ๆ โดยผ่านการรวบรวมและสะสมไว้ เพื่อสำหรับนำไปใช้ประโยชน์” ส่วน เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom, 1971, P.271) กล่าวว่า “ความรู้เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะเรื่อง หรือเรื่องทั่ว ๆ ไป ระลึกถึงวิธีการ กระบวนการ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ” นอกจากนี้ยังมีนักศึกษานำประเทศอีกหลายท่านได้

ให้ความหมายของคำว่าความรู้ไว้ เช่น ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, หน้า 16) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะได้จากการฝึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมายข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้างและวิธีการแก้ปัญหา และ จิตรา วสุวานิช (2528, หน้า 6) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ ความจำ หมายถึง การจำข้อเท็จจริง เรื่องราว รายละเอียดที่ปรากฏในตำราหรือสิ่งที่ได้รับการบอกกล่าวได้ ส่วน ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2537, หน้า 45) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงความจำและการระลึกได้ที่มีต่อความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งที่ยาก ๆ ที่เป็นอิสระแก่กันไปจนถึงความจำในสิ่งที่ย่างยาก ซับซ้อนและมีความหมายแก่กัน

จากความหมายต่าง ๆ ของความรู้สรุปได้ว่า ความรู้หมายถึง ข้อเท็จจริง ความจำ กฎเกณฑ์ สถานการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลพึงจำได้ หรือเป็นข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้มีการเก็บรวบรวมและสะสมไว้ สำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ หมายถึง ข้อความจริงเกี่ยวกับกฎหมาย สิ่งแวดล้อม

สำหรับความรู้หรือความสามารถทางสติปัญญา (Cognitive Domain) นั้น บลูม (Bloom) ได้จัดเรียงลำดับจากพฤติกรรมที่ง่ายไปหาพฤติกรรมที่ยากได้ 6 ลำดับ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ความรู้ความจำ(สิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน) ได้แก่

1.1 ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ คือ (1) ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำต่าง ๆ (2) ความรู้เกี่ยวกับความจริงต่าง ๆ เช่น เวลา เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ เป็นต้น

1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด ได้แก่ (1) ความรู้เกี่ยวกับลักษณะแบบแผนต่าง ๆ (2) ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและการจัดลำดับ (3) ความรู้เกี่ยวกับการจำแนก และการแบ่งประเภทของสิ่งต่าง ๆ (4) ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ และ (5) ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีดำเนินงานของสิ่งหนึ่งสิ่งใด

1.3 ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวความคิดและโครงสร้างของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ได้แก่ (1) ความรู้เกี่ยวกับกฎและการใช้กฎนี้บรรยายคุณค่า พยากรณ์ หรือตีความของสิ่งที่เราสังเกตเห็น (2) ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจ(เข้าใจความหมายของสิ่งนั้น) ได้แก่

2.1 การแปลความ (การแปลจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่ง โดยรักษาความหมายไว้อย่างถูกต้อง)

2.2 การตีความ (การอธิบายหรือเรียบเรียงเนื้อหาเสียใหม่ให้เข้าใจง่าย)

2.3 การขยายความ (การขยายความของข้อมูลที่มีอยู่ให้ไกลไปกว่าเดิม)

3. การนำไปใช้ คือ การนำสาระสำคัญต่าง ๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริง

4. การวิเคราะห์ (การแยกเรื่องราวออกเป็นส่วนย่อย ๆ)
 - 4.1 การวิเคราะห์ส่วนประกอบต่าง ๆ
 - 4.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้น
 - 4.3 การวิเคราะห์หลักหรือวิธีการรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านี้
5. การสังเคราะห์ (การรวมส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน) ได้แก่
 - 5.1 การกระทำที่เป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจความหมาย
 - 5.2 การกระทำที่เกี่ยวกับแผนงาน หรือข้อเสนอตามวิธีการต่าง ๆ
 - 5.3 การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น การมีส่วนประกอบเหล่านี้รวมกันได้ โดยอาศัยความสัมพันธ์อะไรที่สำคัญ เป็นต้น
6. การประเมินค่า (การตัดสินคุณค่าในสิ่งที่กำหนดความมุ่งหมายได้ โดยใช้เกณฑ์ที่แน่นอน) ได้แก่
 - 6.1 การตัดสินใจโดยอาศัยเหตุการณ์ภายในสิ่งนั้นเป็นเกณฑ์
 - 6.2 การตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอกมาพิจารณา

เนื่องจากการเรียนรู้มีขอบเขตกว้างขวางและสลับซับซ้อนมากต้องเกี่ยวพันเกี่ยวกับกระบวนการทางจิต เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบความคิดและเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้น การศึกษาในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ จะต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ควบคู่กันไปโดยเฉพาะ “ธรรมชาติของการเรียนรู้” ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนย่อมแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งเร้าเป็นการตอบสนอง การที่ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมเป็นต้นว่า ได้เห็น ได้ฟัง ได้จับต้องเช่นนี้เรียกว่าเป็นการเรียนรู้ทั้งสิ้น
2. การเรียนรู้นั้นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพราะตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อคนเราได้ปะทะกับสิ่งแวดล้อมย่อมเกิดเป็นประสบการณ์และปรับปรุงเพิ่มพูนประสบการณ์เหล่านั้นให้เกิดความฉลาดในชีวิต
3. ธรรมชาติของการเรียนรู้มีสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ สิ่งที่เรียนจะต้องมีความหมายและสิ่งใดถ้ามีความหมายจะทำให้ผู้เรียนนั้นเรียนได้ง่าย ถ้าสิ่งใดไม่มีความหมายจะเป็นสิ่งที่ทรมานใจแก่ผู้เรียนมาก ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย
4. ธรรมชาติของการเรียนรู้ จุดหมายปลายทางเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ฉะนั้นการเรียนรู้ควรรู้ถึงจุดหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อจะได้เป็นแนวทางนำไปสู่จุดหมายปลายทางและความสำเร็จในภายหลัง ฉะนั้นในการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนควรร่วมมือกันในการวางโครงการเพื่อให้เข้าใจจุดหมายและพึงระลึกว่าผู้สอนหรือครูนั้นเป็นเพียงผู้แนะนำผู้เรียนเท่านั้น

5. ธรรมชาติของการเรียนรู้ ผู้เรียนจะเรียนสิ่งที่ง่าย ๆ ได้เร็ว สิ่งที่ยากนั้นมักจะเรียนได้ช้า และต้องใช้เวลาานาน ฉะนั้นผู้สอนควรจัดสิ่งที่เรียน ให้พอเหมาะไม่มากเกินไป

6. ธรรมชาติของการเรียนรู้ ผู้เรียนย่อมมีการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ฉะนั้น ในการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนควรมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ

7. ธรรมชาติของการเรียนรู้ย่อมแตกต่างกันตามรายบุคคล บางคนเรียนโดยวิธีลองผิดลองถูก บางคนเรียนโดยวิธีท่องจำ บางคนเรียนโดยวิธีคิด เป็นต้น

8. ธรรมชาติของการเรียนรู้ย่อมมีความต่อเนื่องกันตลอดเวลา ไม่ว่าในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน ฉะนั้นการศึกษามีไว้จะมีแต่ในห้องเรียนเท่านั้น

9. ธรรมชาติของการเรียนรู้ การเรียนรู้จะบังเกิดผลดีเมื่อผู้เรียนมีความมุ่งหมาย มีความต้องการ และมีความสนใจ เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องกระตุ้น และนำไปสู่ความสำเร็จ

10. ธรรมชาติของการเรียนรู้ จะบังเกิดผลดีเมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง

11. ธรรมชาติของการเรียนรู้ การเรียนรู้ย่อมแตกต่างกันไปตามชนิดของวิชาที่เรียน ฉะนั้นในการเรียนการสอน ผู้สอนควรเข้าใจและรู้ถึงวิธีการต่าง ๆ หลาย ๆ แบบในการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของการเรียนรู้

อิทธิพลที่มีต่อการเรียนรู้ การที่มนุษย์จะเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมายหลายอย่าง กล่าวคือ นอกจากจะมีวัยวุฒิรับสัมผัสอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ และทำหน้าที่รับสัมผัสได้ดีแล้ว ยังต้องประกอบด้วยการแปลความหมายจากอาการสัมผัส ซึ่งต้องใช้ความรู้เดิมเป็นเครื่องช่วยในการแปลความหมาย นอกจากนั้นยังต้องมีความตั้งใจและความสนใจที่จะเรียนรู้ และในบางครั้งการเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับคุณสมบัติและลักษณะของสิ่งเร้า และองค์ประกอบภายในอันได้แก่คุณสมบัติของผู้รับรู้อีกด้วย ซึ่งต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ และมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์เรา ดังมีรายละเอียดดังนี้ (สุจิน สวงวนบุญศิริ, 2532, หน้า 39-41)

1. คุณลักษณะของสิ่งเร้า ลักษณะธรรมชาติของสิ่งเร้า แบ่งออกได้ 2 ชนิด คือ (1) สิ่งเร้าที่มีโครงสร้างและแบบแผน (2) สิ่งเร้าที่ไม่มีโครงสร้างและแบบแผน หมายถึง เมื่อบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่สิ่งเร้ามีโครงสร้างและแบบแผนแน่นอน โครงสร้างทั้งหมดของบุคคลนั้นจะต้องสอดคล้องต้องกันกับโครงสร้างทางกายภาพที่เป็นคุณสมบัติของสิ่งเร้านั้น ๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับสิ่งเร้าที่ไม่มีโครงสร้างแบบแผน การเรียนรู้ของบุคคลมักถูกกำหนดขึ้นด้วยบทบาทภายในของผู้เรียนรู้

2. คุณสมบัติของผู้เรียนรู้ ในสถานการณ์สิ่งเร้าที่มีลักษณะที่ชัดเจน การเรียนรู้มักจะเกี่ยวกับภาวะที่เป็นจริงของสิ่งเร้า แต่ในสถานการณ์สิ่งเร้าที่กำกวม บทบาทหรือคุณสมบัติภายในของผู้

เรียนรู้จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรับรู้ด้วยเป็นอย่างมาก คุณสมบัติภายในของบุคคลที่มีต่อการเรียนรู้ มีลักษณะแตกต่างกัน ที่สำคัญได้แก่ ความต้องการหรือแรงขับ ทักษะสติ บุคลิกภาพ และการปรับตัวส่วนบุคคล

3. ความใส่ใจ ความใส่ใจเกิดจากการมีสิ่งเร้าที่มีลักษณะเด่น ๆ ผ่านเข้ามากระทบกับอวัยวะสัมผัส และเร้าให้เกิดกระแสประสาทสัมผัสเคลื่อนที่ไปสู่สมอง และเกิดเป็นความพร้อมที่ร่างกายจะสนองตอบ

4. การเตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้ การเตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้เป็นอาการที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีสิ่งเร้ามากระตุ้น ตัวอย่างเช่น ในการแข่งขันวิ่งเร็ว ผู้เข้าแข่งขันทุกคนอยู่ในสภาพของการเตรียมพร้อมที่จะออกวิ่งในทันทีที่ได้ยินเสียงสัญญาณปล่อยตัว ดังนั้นการเตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้จะช่วยให้บุคคลสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าในสิ่งที่เกิดขึ้น และการเตรียมพร้อมนี้เองจะเกิดปฏิกิริยาตอบสนองออกมาให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ

5. ความต้องการและคุณค่า ในการเรียนรู้ถ้าวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งเร้ามีลักษณะเป็นสองนัย ไม่ชัดเจน กำกวมหรือคลุมเคลือ ผู้เรียนมักมีแนวโน้มในการให้ความหมายหรือใส่ความหมายให้กับวัตถุหรือสิ่งของที่เขาเรียนรู้้นั้นมากกว่าคุณสมบัติที่แท้จริงและมักจะตรงกับความต้องการและคุณค่าของตนเองเป็นส่วนใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่เขาเรียนรู้อาจถูกกำหนดขึ้นมาจากความต้องการและคุณค่าของส่วนตัวของคน ๆ นั้น นั่นคือ มนุษย์เราจะเรียนรู้สิ่งแวดลอมรอบตัวของเขาค่อยไปตามความต้องการและสิ่งที่เขาปรารถนา

6. บุคลิกภาพของบุคคล บุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติทางสังคมและการเรียนรู้จากสิ่งเร้าที่ปรากฏไม่ชัดเจน ความแตกต่างเหล่านี้ก็เนื่องมาจากองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ “ลักษณะบุคลิกภาพที่ไม่เหมือนกัน” บุคคลที่มีนิสัยชอบการสมาคมกับบุคคลที่ชอบเก็บตัวย่อมจะเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกัน

เยาเวตี วิบูลย์ศรี (ม.ป.ป., หน้า 190) ได้เขียนเกี่ยวกับการจัดประเภทความรู้ตามที่ บลูม และคณะ ได้แบ่งความรู้ออกเป็นประเภทและระดับดังนี้

1. ความรู้ในสิ่งเฉพาะ ได้แก่ ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและรายละเอียดปลีกย่อยของข่าวสารข้อมูลที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งสามารถจำแนกย่อยออกได้เป็น

1.1 ความรู้เกี่ยวกับคำเฉพาะ ได้แก่ ความหมายหรือคำจำกัดความของคำที่ใช้ในแต่ละสาขาวิชา ตลอดจนสัญลักษณ์ที่กำหนดขึ้นมาใช้ในแต่ละสาขาวิชา

1.2 ความรู้ในข้อเท็จจริงเฉพาะ ได้แก่ ความรู้ในเรื่องข้อมูล เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ แหล่งข้อมูล เป็นต้น

2. ความรู้ในวิธีการที่จะจัดกระทำกับสิ่งเฉพาะ ได้แก่ ความรู้ในวิธีการที่จะจัดระบบ ศึกษาพิจารณาและวิจารณ์ความคิดหรือปรากฏการณ์ ซึ่งสามารถจำแนกย่อยออกได้เป็น

2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบประเพณี ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับลักษณะวิธีการปฏิบัติและเสนอความคิดเหตุการณ์

2.2 ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและเหตุผลที่ตามมา ได้แก่ ความรู้ด้านกระบวนการทิศทางและความเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์ที่ขึ้นอยู่กับเวลา

2.3 ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและการจัดประเภท ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชนิด ประเภท และการจัดที่มีประโยชน์

2.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้สำหรับพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักการ ความคิดเห็น และการปฏิบัติ

2.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการค้นหาความรู้ เทคนิคและการดำเนินงานเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์

3. ความรู้ที่เป็นสากลและนามธรรมในแต่ละสาขาวิชา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความคิด แนวทางและแบบรูปที่สำคัญ ๆ ที่ใช้ในการจัดกระทำกับปรากฏการณ์และความคิดนั้น ๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้อีก ดังนี้

3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักการและกฎสรุป ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสรุปสิ่งเฉพาะที่จำลองปรากฏการณ์เป็นการสรุปที่มีค่าในการอธิบาย บรรยาย จำนวน หรือบอกการกระทำตาม

3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับตัวหลักการและการสรุปเข้าเกี่ยวพันกันเป็นระบบ

ทั้งนี้การศึกษาเพื่อศึกษาว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีความรู้ในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมเพียงใด ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของบลูมและคณะ

4. การวัดความรู้ เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้มีหลายชนิดแต่ละชนิดที่เหมาะสมกับการวัดความรู้ตามคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ที่นิยมใช้กันมากคือ แบบวัดหรือข้อสอบ (Test)

แบบวัดหรือข้อสอบ (Test) ถือว่าเป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปเร้าผู้ถูกสอบให้แสดงอาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การพูด การเขียน ทำทาง ฯลฯ เพื่อให้สังเกตเห็นหรือสามารถนับจำนวนปริมาณได้ เพื่อนำไปแทนอันดับหรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปแบบของข้อสอบมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ข้อสอบปากเปล่า เป็นการสอบโดยใช้การตอบโต้ด้วยวาจาหรือคำพูดระหว่างผู้ทำการสอบกับผู้สอบโดยตรงหรือบางครั้งเรียกว่า “การสัมภาษณ์”

2. ข้อสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

ก.แบบความเรียง เป็นแบบที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบายเรื่อง บรรยายเรื่องราวประพันธ์ หรือวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวเกี่ยวกับความรู้นั้น

ข.แบบจำกัดความ เป็นข้อสอบที่ให้ผู้ตอบพิจารณาเปรียบเทียบ ตัดสินข้อความหรือรายละเอียดต่าง ๆ มี 4 แบบ คือแบบถูกผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่ และแบบเลือกตอบ

3. ข้อสอบภาคปฏิบัติ เป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้สอบตอบสนองออกมาด้วยคำพูดหรือการเขียนเครื่องหมายใด ๆ แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง มักเป็นข้อสอบในเนื้อหาวิชาที่ต้องการให้ปฏิบัติจริง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้แบบทดสอบวัดความรู้แบบเลือกตอบ (Multiple Choices) ชนิด 4 ตัวเลือก (ดูภาคผนวก) ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงในการตรวจแบบทดสอบวัดความรู้

หลักการและแนวความคิดเกี่ยวกับความตระหนัก

ความตระหนักหรือการรับ (Awareness) เป็นพฤติกรรมขั้นแรกของจิตลักษณะซึ่งมีพฤติกรรมเกือบเหมือนด้านสติปัญญาก็ตาม แต่ไม่เหมือนขั้นความรู้ที่เป็นความสามารถขั้นต่ำสุดของพฤติกรรม เพราะเราไม่สนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับความจำ ความระลึกได้และข้อเท็จจริง แต่จะสนใจเฉพาะการมีจิตสำนึกหรือจิตปฏิพัทธ์นั้น ๆ ซึ่งได้แก่ สถานการณ์ วัตถุ ปรัชญาการณหรือสภาพเหตุการณ์ ในทำนองเดียวกันกับความรู้ ความตระหนักมิได้หมายถึง การวัดคุณภาพหรือธรรมชาติของสิ่งเร้าและส่วนที่แตกต่างไปจากความรู้ ก็คือ ความตระหนักไม่จำเป็นต้องมีความตั้งใจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย บุคคลสามารถมีความตระหนักอย่างง่าย ๆ โดยไม่จำเป็นต้องมีการแยกแยะสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ อีกนัยหนึ่งก็คือไม่ต้องยอมรับลักษณะด้านวัตถุ สิ่งของนั้น ๆ แม้ว่าตามปกติลักษณะดังกล่าวจะมีความหมายหรือมีผลก็ตาม

ความตระหนักมิได้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน เป็นต้นว่า กู๊ด (Good, 1973, P.54) ได้ให้ความหมายว่า ความตระหนักหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงการเกิดความรู้สึกรับผิดชอบของบุคคลหรือการที่บุคคลแสดงความรู้สึกชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งคล้ายกับความหมายที่ แครชโวล ให้ไว้ว่าความตระหนักเกือบจะเหมือนกับพฤติกรรมด้านความจำ คือเป็นความรู้สึกรับผิดชอบของบุคคลที่สำนึกถึงสิ่งต่าง ๆ ในสถานการณ์หรือปรัชญาการณที่เขาอยู่ (อ้างในสุชิน สงวนบุญญศิริ, 2532,

หน้า 44) เยวคิ วิบูลย์ศรี(2539,หน้า 192) ได้เขียนไว้ว่า ความตระหนักเป็นพฤติกรรมขั้นแรกของการรับรู้เป็นพฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เมื่อแยกตามกลุ่มของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่เกี่ยวกับด้านความรู้สึก อารมณ์ และทัศนคติ และสำหรับ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526,หน้า 20) ได้ให้ความหมายของความตระหนักไว้ว่า ความตระหนักนี้เกือบจะคล้ายพฤติกรรมขั้นแรกของพฤติกรรมทางด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Domain)คือความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง (Knowledge) มีข้อแตกต่างตรงที่ว่าความตระหนักนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการจำหรือความสามารถที่จะระลึกได้ แต่ความตระหนักนี้หมายถึง การที่บุคคลได้ถูกคิดหรือการเกิดขึ้นในความรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่ง มีเหตุการณ์หนึ่งหรือสถานการณ์หนึ่งซึ่งมีการรู้สึกรู้ว่ามี หรือการได้ถูกคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดในสภาวะของจิตใจ แต่ไม่ได้แสดงว่าบุคคลนั้นสามารถจำได้ หรือระลึกได้ หรือระลึกได้ถึงลักษณะเฉพาะบางสิ่งบางอย่างของสิ่งนั้น

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความตระหนัก หมายถึง การแสดงว่าได้ถูกคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการมีความรู้ หรือมีความสำนึก เป็นพฤติกรรมอันละเอียดอ่อน

การวัดความตระหนัก ความตระหนักเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ละเอียดอ่อนเกี่ยวกับด้านความรู้สึกและอารมณ์ ดังนั้นเครื่องมือที่จะนำมาวัดจะต้องมีหลักการและวิธีการ ตลอดจนการมีเทคนิคเฉพาะ เพื่อจะได้ผลออกมาอย่างเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ มีผู้เสนอแนะเครื่องมือที่ใช้วัดความตระหนักหลายประเภท ดังนี้คือ

1. วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) อาจเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างอย่างแน่นอน (Structured Item) คือมีการสร้างคำถามและมีคำตอบให้เลือกเหมือน ๆ กัน หรือแบบสอบถามชนิดที่เลือกตอบ เป็นต้น ส่วนอีกชนิดหนึ่งเป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Item) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีไว้แต่หัวข้อใหญ่ ๆ ให้ผู้ตอบมีเสรีภาพในการตอบมาก ๆ และคำถามก็เป็นไปตามโอกาสจะอำนวยให้

2. แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งแบบสอบถามเป็นชุดของคำถามที่จัดเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบและเป็นระบบสำหรับส่งให้กลุ่มตัวอย่างอ่านและตอบคำถามด้วยตัวเอง แบบสอบถามส่วนมากจะถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นของผู้ตอบ แบบสอบถามอาจเป็นชนิดปลายเปิดหรือชนิดปลายปิดหรืออาจผสมกันทั้งสองแบบก็ได้

3. แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นเครื่องมือวัดชนิดที่ให้ตรวจสอบว่าเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือมี-ไม่มี สิ่งที่กำหนดในรายการ อาจอยู่ในรูปของการทำเครื่องหมายตอบ หรือเลือก ว่า ใช่-ไม่ใช่ ก็ได้

4. มาตรการวัดอันดับคุณภาพ (Rating Scale) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการใช้วัดอารมณ์และความรู้สึก ว่ามีความเข้มข้นมากน้อยเพียงใด

5. การใช้ความหมายทางภาษา (Semantic Differential Technique) เป็นเครื่องมือวัดชนิดหนึ่งที่สามารถวัดเกี่ยวกับการประมาณค่า (Evaluation) ศักยภาพและพวกที่เกี่ยวกับกิจกรรม (Activity) เป็นเทคนิคการวัดที่ ชาลส์ ออสกู๊ด ได้คิดขึ้นมาใช้วัดเกี่ยวกับความตระหนัก (วันพร หลาววัลย์, 2528, หน้า 33-34)

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความตระหนัก

จากหลักการและความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้และความตระหนัก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พบว่าความรู้และความตระหนักนั้นมีความสัมพันธ์กันคือ ทั้งความรู้และความตระหนักต่างก็เกี่ยวข้องกับ การสัมผัสและการใช้จิตไตร่ตรองทั้งสิ้น โดยความรู้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้าง และวิธีการ ที่ได้จากการสังเกตและรับรู้จากการสัมผัส จากสิ่งเร้า การเกิดความรู้ต้องอาศัยเวลา ส่วนความตระหนักเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นในสภาวะของจิตไม่เน้นถึงความสามารถในการ จำ หรือระลึกได้ อย่างไรก็ตามการที่จะเกิดความตระหนักขึ้นมาได้นั้น ต้องผ่านการมีความรู้มาก่อนเป็นเบื้องต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้แก่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในเนื้อหาที่ถูกต้องและบนพื้นฐานของความเป็นจริงจะช่วยให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สร้างความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏ และปลูกฝังและพัฒนาความรู้สึกขานซึ่งต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้ว การทำลายทรัพยากรธรรมชาติก็จะลดน้อยลง ในทางตรงกันข้ามจะเกิดพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่เพื่อบุคคลในอนาคตต่อไป การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมทางด้านความรู้สึก อารมณ์ นั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ผู้ที่รับผิดชอบ งานส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมต้องมีกรรมวิธีสอดแทรกความรู้และความตระหนักในเรื่องดังกล่าวทุกเวลา ทุกโอกาส เท่าที่จะกระทำได้ แม้พฤติกรรมนี้จะไม่ปรากฏผลในทันทีทันใดก็ตาม แต่ก็เชื่อได้ว่าในอนาคตปัญหาสิ่งแวดล้อมจะหมดสิ้นไป

ภัทธา นิคมานนท์ (2528, หน้า 41,57) ได้เขียนไว้ว่า พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยเป็น พฤติกรรมด้านความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลที่มีความรู้ ความจำ (Knowledge) เป็นความสามารถขั้นต่ำสุดของพฤติกรรมด้านนี้ ส่วนพฤติกรรมด้านจิตพิสัยเป็นพฤติกรรมด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางด้านจิตใจ โดยมีความตระหนัก (Awareness) เป็นพฤติกรรมขั้นต้นในด้านนี้ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมด้านจิตพิสัยจะมีส่วนสัมพันธ์กันทั้งในลักษณะส่งเสริมและ

ตัดทอนกัน สรุปได้ว่า ความรู้และความตระหนักก็มีความสัมพันธ์กันทั้งในลักษณะส่งเสริมและตัดทอนกัน

รัชชัช ชัยจิรฉายากุล (2527, หน้า 39) ได้เสนอไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธิลักษณะ และจิตลักษณะ แล้ว จะพบความจริงว่าจุดมุ่งหมายจะให้เกิดการเรียนรู้ทางพุทธิลักษณะนั้น เมื่อผู้สอนสามารถสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความรู้ในเรื่องที่สอนอย่างแท้จริง ความรู้สึกและเจตคติที่คัดลอกจนความชอบต่อเรื่องนั้น ๆ ก็จะมีตามมา ถ้าจะมองในอีกแง่หนึ่งก็จะพูดได้ว่าการมีความรู้และการใช้สติปัญญาวิเคราะห์พิจารณาเป็นสิ่งที่จะต้องมาก่อนการตัดสินใจ หรือก่อนเกิดความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ ฉะนั้นการสร้างหรือปลูกฝังเจตคติให้แก่คนจำเป็นจะต้องให้ข้อมูลและรายละเอียดเพื่อเรียนรู้และประกอบการพิจารณาตัดสินใจเสียก่อน จึงดูเหมือนว่า การเกิดการเรียนรู้ทางพุทธิลักษณะและจิตลักษณะเป็นกระบวนการเดียวกันที่มีความต่อเนื่องกัน พุทธิลักษณะเกิดก่อนแล้ว จิตลักษณะเกิดตามมา

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความรู้ซึ่งเป็นความสามารถขั้นต่ำของพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยหรือพุทธิลักษณะ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และตัดทอนกับความตระหนักซึ่งเป็นพฤติกรรมขั้นต้นของจิตพิสัยหรือจิตลักษณะ แต่ไม่ได้หมายความว่า การมีความรู้สูงจะทำให้เกิดความตระหนักสูง จะต้องพิจารณาดังองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เข้ามาพิจารณาด้วย

ระเบียบปฏิบัติประจำของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับงานการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

เนื่องด้วยงานการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระจุกกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงาน ทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ในการรักษากฎหมาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภารกิจและงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การศึกษารั้ครั้งนี้จะกล่าวถึงระเบียบปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับงานการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดดังนี้

โครงสร้างการบริหารงานและพื้นที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

การบริหารกิจการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

- 1) การบริหารราชการส่วนกลาง
- 2) การบริหารราชการส่วนภูมิภาค

การบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วยหน่วยงานกรมและกองบัญชาการ โดยแต่ละหน่วยงานมีหน้าที่ดังนี้

1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงภายใน การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และให้อยู่ในบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

2) กองบัญชาการสอบสวนกลาง มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดคดีอาญาทั้งหลายทั่วราชอาณาจักร

3) กองบัญชาการตำรวจนครบาล มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดคดีอาญาทั้งหลายในเขตพื้นที่นครหลวงกรุงเทพฯและธนบุรี

4) ตำรวจภูธรภาค มี 9 ภาค แต่ละตำรวจภูธรมีเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดคดีอาญาทั้งหลายในเขตพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ นอกจากกรุงเทพมหานคร

5) กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดคดีอาญาทั้งหลายในเขตพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ นอกจากกรุงเทพมหานครหลวง และกรุงเทพมหานครบุรี

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค อาศัยประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองหน่วยราชการในกรมตำรวจ พ.ศ.2539 กำหนดเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองของตำรวจภูธร ภาค 1-9 ฉบับลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2539 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 31 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 และมาตรา 7 แห่งพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2539 โดยได้กำหนดการบริหารกิจการตำรวจส่วนภูมิภาคไว้ดังนี้

1) ตำรวจภูธรจังหวัด มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญาในเขตพื้นที่ของจังหวัดนั้น ๆ

2) ตำรวจภูธรอำเภอ มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญาในเขตพื้นที่ของอำเภอนั้น ๆ

3) ตำรวจภูธรกิ่งอำเภอ มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญาในเขตพื้นที่ของกิ่งอำเภอนั้น ๆ

4) ตำรวจภูธรตำบล มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญาในเขตพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ตามที่กรมตำรวจกำหนดไว้

นอกจากนี้ภายในสถานีตำรวจภูธรยังมีการแบ่งงานในหน้าที่ออกเป็นงานต่าง ๆ ในการรับผิดชอบงานภายในสถานีตำรวจ ดังนี้

1) งานป้องกันและปราบปราม รับผิดชอบการป้องกัน การระงับและปราบปราม การประชาสัมพันธ์ งานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร การควบคุมผู้ต้องหบนสถานี การบริการประชาชนบนสถานีที่ไม่ได้กำหนดผู้รับผิดชอบไว้ และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

2) งานสืบสวน รับผิดชอบทั้งการสืบสวนก่อนเกิดเหตุและการสืบสวนหลังเกิดเหตุ งานการข่าว และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

3) งานสอบสวน รับผิดชอบการสอบสวนคดีอาญาทุกประเภท การเปรียบเทียบและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนหรือตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

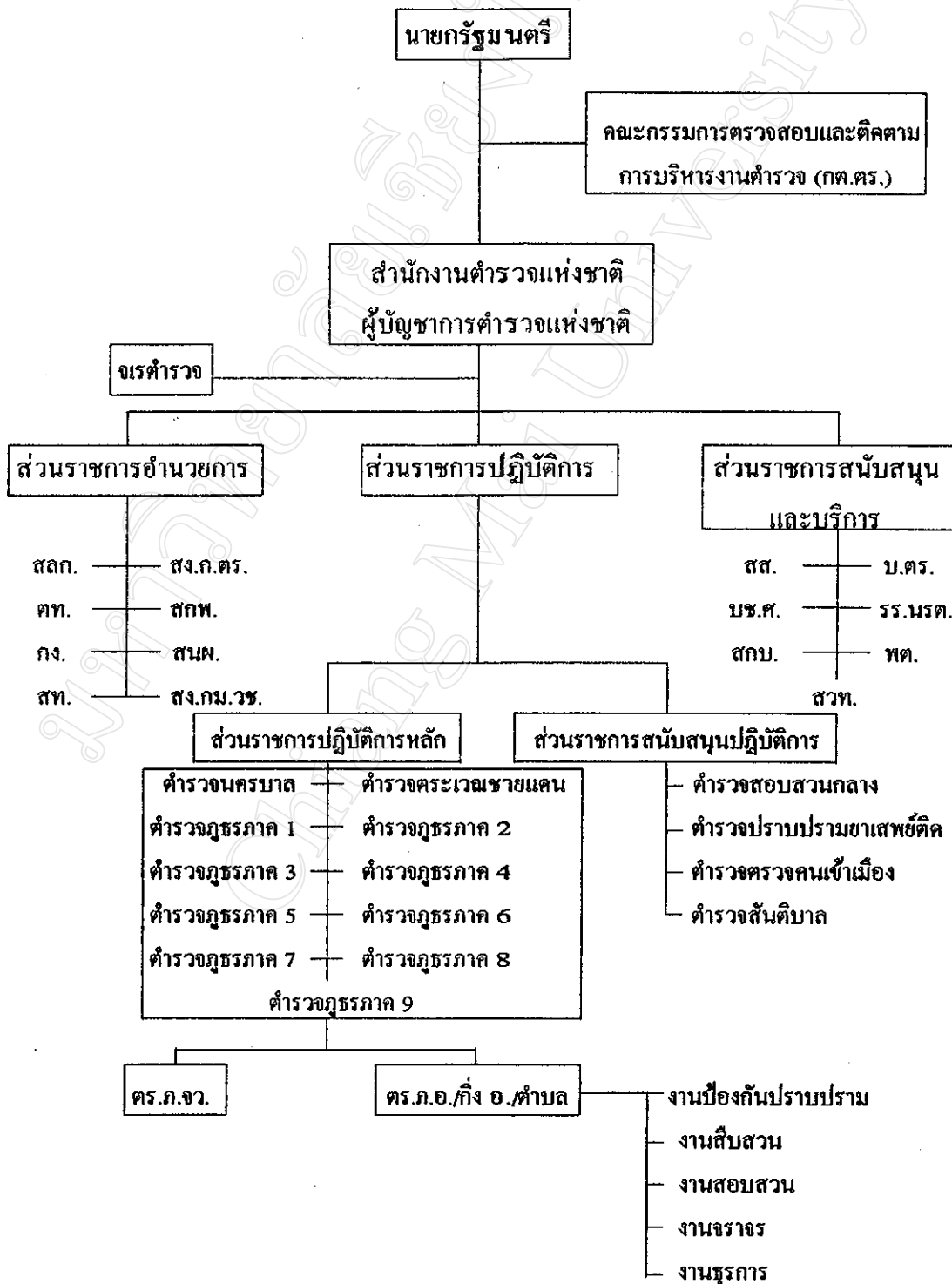
4) งานจราจร รับผิดชอบการจัดและควบคุมการจราจรอำนวยความสะดวกตรวจสอบและแก้ไขปัญหาการจราจรและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

5) งานธุรการ รับผิดชอบงานสารบรรณ งานทะเบียนพล งานการเงินและบัญชี งานงบประมาณ งานการพัสดุ งานนโยบายและแผน งานจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องหา งานทะเบียนคนต่างด้าว และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

จากโครงสร้างการบริหารงานดังกล่าว ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญานอกเขตนครหลวงธนบุรี มีตำรวจภูธรจังหวัดเป็นหน่วยงานที่สูงสุดในการบริหารงานส่วนภูมิภาค โดยขึ้นตรงอยู่ในสังกัดของแต่ละตำรวจภูธรภาค มีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญา ภายในเขตพื้นที่การปกครองของจังหวัดนั้น รวมตลอดถึงความรับผิดชอบด้านการปกครองบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ตำรวจในสังกัด รองลงไปจากตำรวจภูธรภาค นอกจากนี้ตำรวจภูธร

จังหวัดยังต้องมีหน้าที่ในการประมวลวางแผนป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมประจำจังหวัดนั้น ๆ อีกด้วย (ตามแผนภูมิที่ 2)

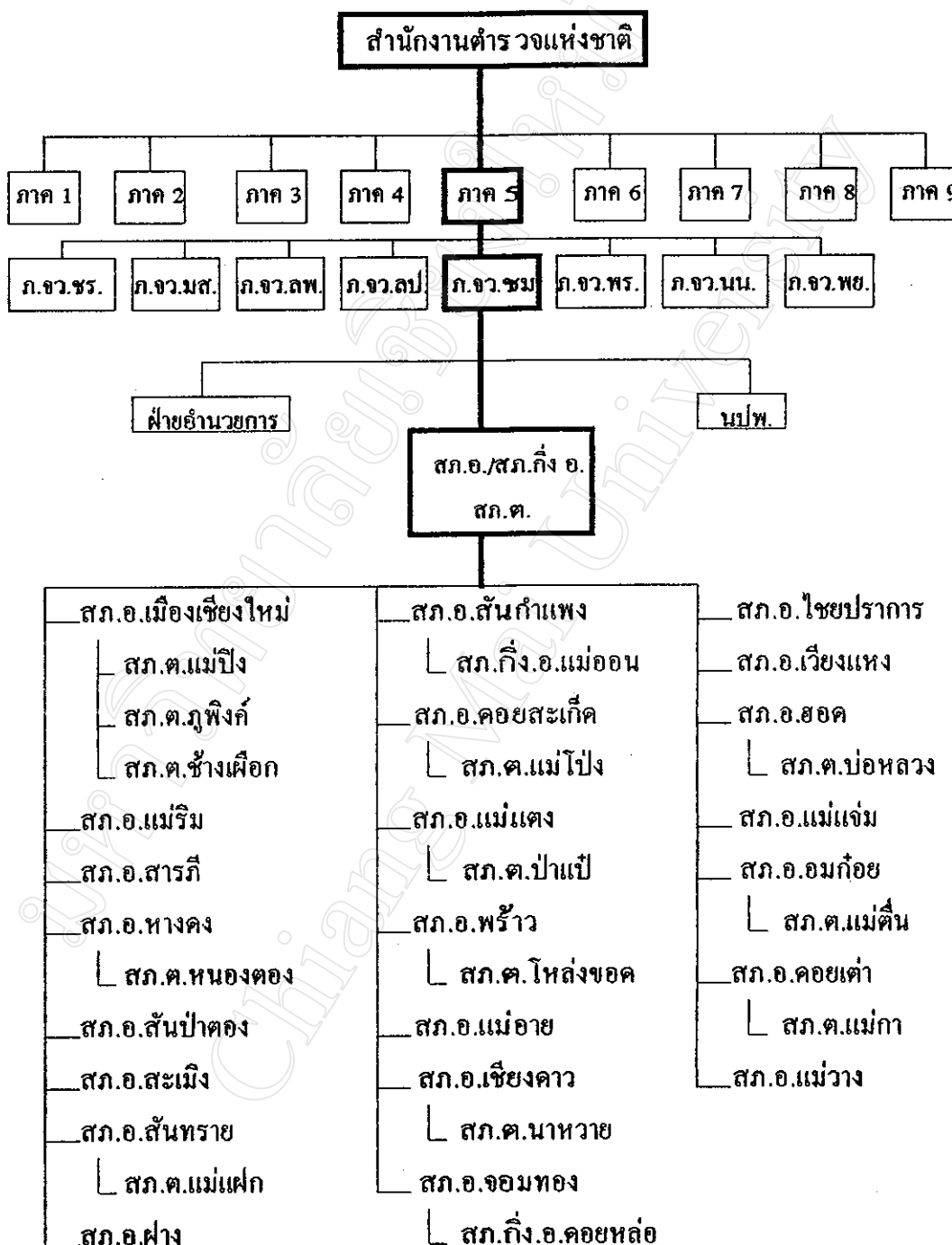
แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างการบริหารราชการตำรวจ

ขอบเขตความรับผิดชอบตามระเบียบปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

จากโครงสร้างและการบริหารราชการตำรวจในแผนภูมิที่ 1 พื้นที่เป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานตำรวจภูธรภาค 5 ซึ่งมีขอบเขตความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธร เนื่องจากได้มีประกาศของกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองของหน่วยราชการในกรมตำรวจ พ.ศ.2539 ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2539 โดยมีเขตอำนาจรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจและเขตพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ โดยแต่ละตำรวจภูธรภาค ได้แบ่งส่วนราชการย่อยออกเป็น “ตำรวจภูธรจังหวัด” โดยมีตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน พะเยา ขึ้นการบังคับบัญชาในสังกัดตำรวจภูธรภาค 5 และหน่วยงานดังกล่าวทำหน้าที่รับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองลดหลั่นลงมา โดยเฉพาะตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ มีเขตอำนาจการรับผิดชอบและพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดคดีอาญาทั้งหลายในอำเภอเมืองเชียงใหม่ แมริม สารภี หางดง สันป่าตอง สะเมิง สันทราย สันกำแพง คอนสาร แม่แตง พร้าว ฝาง แม่อาฮง เชียงดาว ไชยปราการ เวียงแหง จอมทอง ฮอด แม่แจ่ม อมก๋อย คอยเต่า แม่วาง และพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งมีอำเภอเมืองเชียงใหม่ ตำบลแม่ปิง ตำบลภูพิงค์ และตำบลช้างเผือก (ตามแผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 3 หน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่เป้าหมาย

ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยมีหน้าที่สำคัญ ๆ ซึ่งได้กำหนดไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีเล่มที่ 1 ภาคที่ 1 โดยกำหนดหน้าที่ทั่วไปของตำรวจไว้ดังนี้

1. รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนหมายถึงทำหน้าที่ในการรักษาความสงบ การปราบปรามโจรผู้ร้าย การจับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาสอบสวนลงโทษตามควรแก่ความผิด การต่อสู้ข้าศึกที่ม่ายยือธิปไตย หรือช่วยรักษาเขตพื้นที่ซึ่งทหารกระทำการยึดไว้ได้แล้วก็ดีเหล่านี้

2. รักษากฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในทางอาญา หมายถึง การรักษาและคอยดูแลป้องกันมิให้ผู้ใดละเมิดกฎหมายที่ประกาศให้มหาชนใช้ร่วมกัน ผู้ใดละเมิดก็ต้องให้เจ้าหน้าที่จัดการแก่ผู้นั้นให้เป็นไปตามกฎหมายที่บัญญัติไว้

3. บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน หมายถึง เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องคอยดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือเกื้อกูล บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน โดยไม่เลือกชาติ ชั้นวรรณะ ตามควรแต่กรณี ในกิจการที่พอจะช่วยเหลือได้ และไม่ผิดต่อหน้าที่

4. ดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะ หมายถึง การดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ ซึ่งประชาชนใช้ร่วมกัน เช่น ทางน้ำ ทางหลวง สวนสาธารณะ สายโทรเลข โทรศัพท์ โบราณวัตถุ และ ทรัพย์สินของแผ่นดิน หากไม่มีผู้ใดดูแลรักษาโดยเฉพาะ ก็ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะช่วยดูแลรักษาให้สาธารณะสมบัตินั้น ๆ อยู่ในสภาพเรียบร้อยเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม (สำเร็จ สิงหะวาระ, 2531, หน้า 1-3)

หน้าที่ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นหน้าที่โดยทั่วไป ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของตำรวจในฐานะพิทักษ์สันติราษฎร์ได้อย่างชัดเจนหรืออาจกล่าวได้ว่าตำรวจนั้นต้องต่อสู้กับคนร้ายทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ดังนั้น ตำรวจท้องถิ่นจึงต้องคอยคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชน ฉะนั้น การกำหนดหน้าที่ของตำรวจก็เท่ากับบอกให้ทราบว่า จะกำหนดตำแหน่งอะไรขึ้นมาบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่ที่จะปฏิบัติ (อัมณฑ พูบำรุง, 2535, หน้า 8)

นอกจากนี้ยังมีพระราชกำหนด กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับอื่น ๆ กำหนดอำนาจและหน้าที่ของตำรวจพอสรุปได้ดังนี้

1. ตำรวจในฐานะผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนภายในพระราชอาณาจักร

2. ตำรวจในฐานะเป็นผู้รักษากฎหมาย มีหน้าที่ป้องกันมิให้มีผู้ละเมิดกฎหมายมหาชน และถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดละเมิดก็มีอำนาจและหน้าที่สืบสวน จับกุม ตรวจค้นและปราบปราม นำตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีตามสมควรแก่ความผิด

3. ตำรวจในฐานะข้าราชการพลเรือน นอกจากจะต้องปฏิบัติราชการตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้ว ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ทั่ว ๆ ไปดุจเดียวกับข้าราชการพลเรือน

4. ตำรวจในฐานะเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน

5. ตำรวจในฐานะตำรวจสนาม มีหน้าที่ป้องกันและต่อสู้กับข้าศึกทั้งในเขตที่ทำการยุทธ และมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ตามระเบียบที่ทางราชการมอบหมายและกำหนดเป็นครั้งคราว

แต่อย่างไรก็ตาม ตำรวจคือเจ้าหน้าที่ซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน รวมอยู่ในคำจำกัดความของคำว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (16) (พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา และ นคร พงนวรพงษ์, 2525, หน้า 8)

การสืบสวน หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ดังที่กล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องที่กฎหมายให้อำนาจแก่พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ ในการสืบสวนคดีอาญาและเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยในเขตอำนาจรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครอง ซึ่งการสืบสวนดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ประกอบด้วย

1. ต้องสืบสวนหาความรู้เสมอ ๆ เพื่อประโยชน์ในทางที่จะนำมาใช้เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน การสืบสวนนี้ ตำรวจต้องกระทำทุกคนเป็นปกติเพื่อหาทางระงับหรือหาทางป้องกัน มิให้มีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น

2. สืบสวนตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือสืบสวนในเมื่อมีเหตุการณ์กระทำผิดเกิดขึ้น เพื่อหาหลักฐานประกอบคดี เช่น มีการตัดไม้ทำลายป่าโดยมิได้รับอนุญาต หรือมีผู้มาแจ้งความร้องทุกข์ไว้ เป็นต้น

หลักการสืบสวนดังกล่าวมีหลักปฏิบัติว่า จะต้องสืบสวนหามูลเหตุและเจตนาของการกระทำผิดด้วย ถือการสืบสวนว่าวัตถุประสงค์หรือความตั้งใจ อันเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำนั้นเป็นมาอย่างไร มีการตรวจสถานที่เกิดเหตุเพื่อให้เห็นสภาพที่แท้จริงและมีการบันทึกการสืบสวนไว้ นอกจากนี้การบันทึกการสืบสวนที่ยังไม่รู้ตัวผู้กระทำผิดก็ดี หรือมีพฤติการณ์ว่าจะก่อความไม่สงบขึ้น หรือเหตุการณ์อื่นใด จะเป็นท้องที่ใดก็ดี ต้องเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับทราบและ

เป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาจะต้องพิจารณาแล้วดำเนินการไปตามส่วนของแต่ละเหตุการณ์ในอำนาจหน้าที่ตามควรแก่กรณีโดยเร็ว (สำเร็จ สิงหาคม, 2531, หน้า 15-22)

การจับกุม การจับกุมคือ การที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือราษฎรใช้อำนาจตามกฎหมายจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิดในทางอาญา หรือจับตามหมายจับเพื่อนำตัวผู้ที่ถูกจับไปจัดการตามกฎหมาย การจับนี้แม้ผู้จับเพียงแง่แก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นให้ทราบว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับครั้งนี้ก็อยู่ในการจับเช่น อนึ่งให้เป็นที่เข้าใจว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีอำนาจจับกุมและควบคุมบุคคลที่กระทำความผิดในคดีแพ่ง ฉะนั้น ก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้าจัดการในคดีเรื่องใด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบเสียก่อนว่าความผิดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความผิดในคดีอาญาหรือแพ่ง เฉพาะความผิดในคดีอาญานั้นต้องทราบให้ละเอียดว่าเป็นความผิดอันเป็นอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว แล้วต้องจัดการให้ถูกต้องกับรูปเรื่องนั้น ๆ ซึ่งถ้าเป็นความแพ่ง เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดการไม่ได้ ก็จะต้องลงรายงานประจำวันชี้แจงข้อกฎหมายไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้มาร้องทุกข์หรือมาขอความช่วยเหลือทราบตามนั้นด้วย เพื่อการจัดการทางแพ่งต่อไป การจับกุมของพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระเบียบปฏิบัติดังนี้ (สำเร็จ สิงหาคม, 2531, หน้า 57-67)

1. พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับนั้นไม่ได้ เว้นแต่ในกรณีต่อไปนี้

1.1 เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า

1.2 เมื่อพบบุคคลนั้นกำลังพยายามกระทำความผิด หรือพบโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิดโดยมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

1.3 เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี

1.4 เมื่อมีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดและแจ้งด้วยว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

1.5 เมื่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับผู้ใหญ่จับด้วยตนเอง แต่ต้องเป็นกรณีที่อาจออกหมายจับได้

2. อำนาจการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น ไม่มีกฎหมายจำกัดเขตพื้นที่ไว้ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมีอำนาจทำการจับกุมได้ทั่วไปอย่างเดียวกับการสืบสวน กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจทำการจับกุมผู้กระทำความผิดนอกเขตพื้นที่ที่ตนประจำการได้ ยิ่งเฉพาะความผิดซึ่งหน้าด้วยแล้ว ตำรวจทุกนายที่ประสบเหตุเข้าทำการจับกุมได้ทันที

3. เมื่อมีการจับแล้ว จะต้องแจ้งกับผู้ถูกจับทราบว่าเขาต้องถูกจับ

4. จะมีหมายจับหรือ ไม่ก็ตาม ห้ามมิให้จับในที่รโหฐาน เว้นแต่จะทำได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยการค้นในที่รโหฐาน ในพระราชวัง หรือในที่ซึ่งพระมหากษัตริย์ พระมเหสี หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ประทับหรืออยู่นอกจากจะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน

5. ห้ามมิให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการจับกุมบุคคลในที่รโหฐาน เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้

5.1 มีหมายค้นของศาล

5.2 การค้นโดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือ หมายของศาล เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนมีอำนาจค้นได้ในกรณีดังต่อไปนี้

5.2.1 เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน

5.2.2 เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน

5.2.3 เมื่อบุคคลได้กระทำผิดซึ่งหน้า ขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปหรือมีเหตุอันแน่นแฟ้นควรสงสัยว่าได้เข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น

5.2.4 เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าสิ่งของที่ได้นำมาโดยการกระทำผิดได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบกับทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่า เนื่องจากการเนินช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้ สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน

จากระเบียบการเกี่ยวกับคดีในส่วนของ การสืบสวนและปราบปรามจับกุม พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีระเบียบประจำอีกหลายประการ เช่น การสอบสวน การควบคุม การปล่อยชั่วคราว การชันสูตรพลิกศพ หมายเรียกและหมายอาญา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้และความตระหนักในการรักษากฎหมายสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาจึงได้นำผลงานของการวิจัยหรือการค้นคว้าแบบอิสระที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำเสนอได้ดังนี้

ฉัตรนิชชา ภูโต (2538) ได้ศึกษาเรื่อง “ความตระหนักและความตั้งใจที่จะปฏิบัติเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของข้าราชการตำรวจในสถานีตำรวจนครบาล” ผลของการศึกษาพบว่า ข้าราชการตำรวจที่มีอายุ อายุราชการ ระดับชั้นยศ ตำแหน่งหน้าที่ ระดับการศึกษา การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน มีความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่าหรือเท่า

กับ 0.001 ส่วนข้าราชการตำรวจที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

สุชิน สงวนบุญศิริ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในภาคตะวันตก” จากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง

กวี สุภานันท์ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักของนักเรียนนายร้อยตำรวจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม” จากการศึกษาพบว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง และมีความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับสูง

วสุนทร ตั้งตฤณกุล (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตั้งใจในการรักษากฎหมายสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง” จากการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง และมีความตั้งใจในการรักษากฎหมายสิ่งแวดล้อมในระดับเหมาะสมมาก

ศหวิ ศรีสิทธิรักษ์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลลำปาง” จากการศึกษาพบว่าพยาบาลวิชาชีพมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง และมีความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมากที่สุด

ชัยวัฒน์ ฉันทวรลักษณ์ (2539) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักของข้าราชการตำรวจในสังกัดกองบังคับการตำรวจจราจร เกี่ยวกับกฎหมายการจราจรทางบกและปัญหามลพิษทางอากาศยานยนต์ในเขตกรุงเทพมหานคร” จากการศึกษาพบว่าข้าราชการตำรวจส่วนใหญ่มีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับกฎหมายจราจรทางบกและปัญหามลพิษทางอากาศในระดับปานกลาง

คารณี อารมณ์พัฒนา (2533) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” จากการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นในระดับปานกลาง

ชอบ ชอบชื่นชม (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักของอาสาพัฒนาชุมชนที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท จังหวัดจันทบุรี” จากการศึกษาพบว่า อาสาพัฒนาชุมชนมีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบทในระดับสูง

จากงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้เกี่ยวกับความรู้และความตระหนัก ทำให้ทราบว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อความรู้และความตระหนักของบุคคล อันได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล รวมทั้งระยะเวลาที่ได้สัมผัสกับปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นต้น อีกทั้งยังทำให้ทราบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรซึ่งมีผู้ศึกษาไว้แล้วนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับความรู้และความตระหนักในการรักษากฎหมายสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องดังกล่าว

สรุปเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในส่วนของหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ในการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่าความเป็นมาและวิวัฒนาการของกฎหมายควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น แต่เดิมกฎหมายเป็นเพียงกลไกเพื่อให้การรักษาผลประโยชน์ของเอกชนที่ได้รับความเดือดร้อน ล้ำค่าจากการรบกวนสิทธิของผู้อื่น จนมาเป็นการปกป้องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมมลพิษเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สำหรับประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่ว่าด้วยการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะโครงสร้างของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ รวม 6 ส่วน ตามที่กล่าวมาแล้ว

ในส่วนของความรู้และความตระหนักนั้น กล่าวได้ว่า ความรู้หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกด้านความสามารถทางสมอง ในบรรดาข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ โครงสร้าง และวิธีการต่าง ๆ จากประสบการณ์ การมองเห็น การได้ยินหรือจำได้ โดยมีการจัดลำดับชั้นความรู้ เรียงลำดับตามพฤติกรรมจากง่ายไปยากได้ 6 ลำดับคือ 1) ความรู้ความจำ 2) ความเข้าใจ 3) การนำไปใช้ 4) การวิเคราะห์ 5) การสังเคราะห์ และ 6) การประเมินค่า

สำหรับความตระหนักนั้นมีลักษณะเกือบคล้ายกับความรู้ ความตระหนักเป็นเรื่องของการรับรู้ โดยไม่มีความรู้สึกในการประเมินเข้าร่วมด้วย การวัดความตระหนักอาจกระทำได้คือ 1) วิธีการสัมภาษณ์ 2) แบบสอบถาม 3) แบบตรวจสอบรายการ 4) มาตรฐานอันดับคุณภาพ 5) การใช้ความหมายทางภาษา

ระเบียบปฏิบัติประจำของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เกี่ยวกับงานควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น สรุปเป็นโครงสร้างการบริหารงานและพื้นที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

1. การบริหารราชการส่วนกลาง
2. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ส่วนขอบเขตความรับผิดชอบตามระเบียบของเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาค้นคว้านี้ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระดับชั้นยศ ระยะเวลาการรับราชการ และตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันเกี่ยวกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบเกี่ยวกับคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจ